

Inga JUKNYTĖ-PETREIKIENĖ, Kęstutis PUKELIS

Socialinių mokslų kolegija, Vytauto Didžiojo universitetas • College of Social Sciences, Vytautas Magnus University

INTERNACIONALIZUOTŲ STUDIJŲ KOKYBĖS VERTINIMAS: SOCRATES/ERASMUS PROGRAMOS DALYVIŲ PATIRTIS

QUALITY ASSESSMENT OF INTERNATIONALISED STUDIES: EXPERIENCE OF SOCRATES/ERASMUS PROGRAMME PARTICIPANTS

SANTRAUKA

Straipsnyje analizuojamos studijų internacionalizacijos pridėdamosios vertės teorinės prielaidos studijuojančiųjų žinioms ir gebėjimams ugdyti šiandienos aukštojo mokslo sistemoje. Formuluojuama prielaida, kad remiantis tarptautinių mainų dalyvių patirtį atskleidžiančiais tyrimais galima vertinti ir akademinių mainų vertę bei jų kokybę. Tokie tyrimai turėtų tapti sudėtine studijų kokybės vertinimo sistemos dalimi ir galėtų sėkmingai prisidėti prie aukštosios mokyklos internacionalizavimo kokybės vertinimo ir tobulinimo. Straipsnyje pateikiami Erasmus studentų, atstovaujančių 13 šalių, požiūrio į tarptautinės dimensijos studijų procese įtaką jų kompetencijų plėtočiai. Erasmus studentų nuomonės tyrimas atskleidė: 1) studentų motyvus dalyvauti mainų programose; 2) studentų požiūrį į studijų internacionalizacijos pridėdamąją vertę jų asmeniui tobulėjimui bei dalykinių žinių ir įgūdžių ugdymuisi; 3) priežastis, kurias nurodė studentai, kodėl reikia internacionalizuoti aukštosios mokyklos studijas. Siekiant pagrįsti mainų programų dalyvių patirties tyrimų taikomąją vertę formuluojami aukštojo mokslo internacionalizuotų studijų kokybės vertinimo kriterijai ir rodikliai.

PAGRINDINIŲ SĄVOKŲ APIBRĖŽIMAI

- *Akademines kompetencijos* – aukščiausio lygio kognityvinės srities gebėjimai (pavyzdžiui, loginis, kritinis, analitinis mąstymas, kūrybiškumas, diagnostika, sintezė ir pan.), leidžiantys produktyviai disponuoti turimomis žiniomis, standartais, naudoti profesinę kalbą, analizuoti ir interpretuoti duomenis, atrasti ir konstruoti naujas (mokslines) žinias.
- *Atviras mąstymas* – gebėjimas apmąstyti naujas idėjas ir gerbti kitas (skirtingas) nuomones, taip pat sugebėjimas nesusiformuoti išankstinės nuomonės, kol neįvertinti visi faktai ir aplinkybės.
- *Internacionalizuotos studijos* – studijų turinys ir aukštojo mokykloje ar už jos ribų realizuojamas studijų procesas, pasižymintis tarptautine, tarpkultūrine ir (ar) globalia dimensija.
- *Internacionalizuotų studijų kokybė* – tarptautinę, tarpkultūrinę ir (ar) globalią dimensiją turinčių sąlygų tinkamumas asmens saviugdai plėtoti ir kvalifikacijai įgyti aukštojo mokykloje.

ABSTRACT

The article discusses theoretical preconditions of added value of internationalised studies for students' knowledge and skills development in the area of professional training within the system of higher education. The premise is formulated that the value and quality of academic exchange is possible to assess grounding on the research into international exchange participants' experience. Such kind of research should become an integral component of the system of study quality assessment and could contribute to quality assessment and development of higher education institution internationalisation. The article presents research results on ERASMUS students, representing 13 countries attitude to the impact of international dimension in studies on development of their competencies. The research into ERASMUS students' views revealed: 1) students' motives to experience internationalised studies; 2) students' attitude concerning added value of internationalised studies for their personal development and acquisition of subject knowledge and skills; 3) reasons presented by students explaining the necessity to internationalise higher education. Aiming at validating the applied value of research into exchange students' experiences for the value and quality assessment of international academic exchange, some criteria and indicators of quality assessment of higher education internationalisation are formulated.

DEFINITIONS OF KEY WORDS

- *Academic competencies* – the highest level abilities of cognitive area (for example, logical, analytical, critical thinking, creativity, diagnostics, synthesis and etc.), allowing to dispose one's knowledge, standards, use of professional language, analyse and interpret data, discover and construct new (scientific) knowledge.
- *Open mindedness* – an ability to consider new ideas and respect other (different) views, and also an ability not to form a preconceived notion before all the facts and circumstances are evaluated.
- *Internationalised Studies* – curriculum realized within or beyond a higher education institution, characterized by international, intercultural, and/or global dimension.
- *Quality of Internationalised Studies* – suitability of conditions embedding intercultural, international and/or global dimen-

- *Internacionalizuotų studijų kriterijai* – požymiai, kuriais remiantis nustatoma atskiros aukštojo mokslo įstaigos internacionalizuotų studijų dimensijų (veiklos sričių) būklė.
- *Internacionalizuotų studijų rodikliai* – kiekybiniai arba kokybiniai duomenys, kuriais remiantis galima įvertinti internacionalizuotų studijų būklę aukštojo mokslo institucijoje.
- *Socialiniai dalininkai* – asmenys, asmenų grupės ar organizacijos, sąmoningai prisiimančios dalį atsakomybės už rengiamų specialistų kokybę profesinio rengimo institucijoje (profesinėje mokykloje, kolegijoje, universitete).
- *Tarpkultūrinės kompetencijos* – žinios ir gebėjimai, vertybės ir požiūriai, sudarantys galimybes sėkmingai gyventi ir efektyviai dirbti įvairialypėje kultūrinėje aplinkoje.

ĮVADAS

Aukštasis mokslas per pastaruosius dešimtmečius tapo vis labiau internacionalizuotas. Vis daugiau studentų renkasi studijas užsienyje arba šalyje esančias užsienio šalių aukštąsias mokyklas, jų programas. Nors institucijos internacionalizacijos raiška, pasireiškianti per tarptautinių dimensijų integravimą į aukštosios mokyklos studijas, tyrimus ir teikiamas paslaugas (Knight, 2004a) turi daug formų, tarptautiniai studentų mainai yra sparčiai augantis fenomenas. Didžiausia pagal mastą aukštojo mokslo internacionalizacijos forma – studijos užsienio šalyse. Prognozuojama, kad poreikis įgyti tarptautinį išsilavinimą išaugs iki 7,2 milijono tarptautinių studentų 2025 m. (Bohm, Davis, Meares, Pearce, 2002) arba net iki 15 milijonų (Altbach, Knight, 2006). Minėtos stubinančios didėjančio tarptautinių studentų skaičiaus prognozės kelia milžiniškus iššūkius bei galimybes ir Lietuvos aukštajam mokslui. Europos kontekste vienas svarbiausių veiksnių vienijant Europos aukštojo mokslo erdvę yra akademinis mobilumas, kuris formuluojamas kaip Bolonijos proceso prioritetas. Lietuvos aukštosiose mokyklose aukštojo mokslo internacionalizacija taip pat labiausiai reiškiasi per tarptautinį mobilumą – akademinio (dėstytojų bei mokslininkų) personalo ir studentų mainus. Tiek tarptautiniai susitarimai (*Sorbonos deklaracija*, 1998; *Bolonijos deklaracija*, 1999; *Prahos komunikatas*, 2001; *Berlyno komunikatas*, 2003; *Grazo deklaracija*, 2003; *Bergeno komunikatas*, 2005), tiek mokslinės studijos (Clyne, Rizvi, 1998; Wende, 1999; Campbell, Wende, 2000; Campbell, Rozsnyai, 2002; Soderqvist, 2002; Wiers-Jenssen, 2002; De Decker, 2003; Knight, 2004, Van Hoof, Verbeeten, 2005) akcentuoja studentų mobilumo periodų pridedamąją vertę tiek jiems patiems – daugybę ugdomų socialinių, lingvistinių, tarpkultūrinių ir pan. įgūdžių, tiek ir akademiniam personalui, aukštajai mokyklai bei visuomenei plačiąja prasme, tenkinant nemažai šiandienos globalios darbo rinkos poreikių. Pabrėžiama, kad tarptautiniai studentų mainai skatina naujus mąstymo būdus bei sukuria naujų kultūrinių galimybių

for personal self-development and acquisition of qualification at higher education institution.

- *Criteria of Internationalised Studies* – features used as the basis for identification of the state of dimensions (activity areas) of internationalised studies at a higher education institution.
- *Indicators of Internationalised Studies* – quantitative or qualitative data used as the basis for evaluation of the state of internationalised studies at a higher education institution.
- *Stakeholders* – persons, groups of persons or organizations purposely holding part responsibility for the quality of professional training in a vocational training institution (vocational school, college, university).
- *Intercultural competencies* – knowledge and skills, values and attitudes creating opportunities for successful living and working effectively in a diverse cultural environment.

INTRODUCTION

Higher education is becoming increasingly internationalised and more students choose studies abroad or studies and programmes of studies provided by foreign higher education institutions within the country. Although expression of institutional internationalisation through integration of international elements into the activity of higher school study, research and services is expressed by a variety of forms (Knight, 2004a), international students' exchange is a rapidly growing phenomenon, therefore studies abroad have become the utmost form of internationalisation of higher education. It has been estimated that the need to acquire international education will increase to 7,2 million international students by the year 2025 (Bohm, Davis, Meares, Pearce (2002) or even to 15 million (Altbach, Knight, 2006). The surprising prognoses of increasing number of international students are causing great challenges and opportunities for Lithuanian higher education. Within the European context one of the key importance factors in uniting the European higher education area is academic mobility which is identified as Bologna process priority. In Lithuanian higher education internationalisation is also manifested mainly by international mobility of academic staff and students. Both the international agreements (*Declaration of Sorbonne*, 1998; *Bologna Declaration*, 1999; *Prague Communiqué*, 2001; *Berlin Communiqué*, 2003; *Graz Declaration*, 2003; *Bergen Communiqué*, 2005), and research studies (Clyne, Rizvi, 1998; Wende, 1999; Campbell, Wende, 2000; Campbell, Rozsnyai, 2002; Soderqvist, 2002; Wiers-Jenssen, 2002; De Decker, 2003; Knight, 2004, Van Hoof, Verbeeten, 2005) emphasize added value of mobility period to students' for them personally a great many of social, linguistic, intercultural and other skills development as well as for academic staff, higher school and society in a wide sense to satisfy the needs of today's global labour market. It is emphasized that international students exchange encour-

gausą, įskaitant galimybes plėsti kalbos mokymosi įgūdžius ir susipažinti su naujais studijų metodais. Dirbant su studentais ir akademinio personalu multikultūrinėje aplinkoje sustiprėja europinės kultūros patirtis, gausėja žinių apie Europos socialinių ir technologinių procesų panoramą. Teigiama, kad nuolat plečiami tarptautiniai akademiniai ryšiai turi įtakos didinant studentų įsidarbinimo perspektyvą.

Augant studentų, besirenkančių visą ar dalinę studijų trukmę užsienio šalių aukštosiose mokyklose, skaičiui, pagausėjo ir tyrimų, susijusių su internacionalizuotomis studijomis. Daugumos tokių tyrimų, analizuojančių *studijų užsienyje poveikį studentų žinioms ir įgūdžiams* (De Decker, 2003) arba tiriančių *svarbiausias studijų ir mokslo internacionalizacijos motyvus aukštosiose mokyklose* (Knight, 2006 a) taip pat atskleidžiančių *internationalizuotų studijų dalyvių patirtį* (Van Hoof, Verbeeten, 2005) ir pan. autoriai nelaiko jų sudėtine kokybės vertinimo sistemos dalimi, nors tokie aukštojo mokslo institucijų atliekami tyrimai turi taikomąją vertę ir gali sėkmingai prisidėti prie institucijos internacionalizavimo kokybės vertinimo ir tobulinimo. Internacionalizuotų aukštosios mokyklos studijų kokybės vertinimas turi būti teoriškai pagrįstas pagal nustatytus kriterijus ir rodiklius, kas užtikrintų internacionalizuotų studijų kokybės tobulinimo prielaidas. Šiame straipsnyje to ir siekiama, nes spartėjantys aukštojo mokslo internacionalizacijos procesai meta iššūkį tiek nacionalinėms vyriausybėms, tiek aukštojo mokslo institucijoms vertinti ir studijų internacionalizacijos kokybę. Straipsnyje tyrimo problema formuluojama klausimu: kaip moksliskai pagrįsti internacionalizuotų studijų kokybės vertinimo sistemos kriterijus ir rodiklius?

Šio straipsnio tyrimo objektas yra internacionalizuotų studijų kokybės vertinimas. Straipsnio tikslas – remiantis aukštųjų mokyklų kokybės vadybos teorija ir praktika bei konkretaus empirinio tyrimo rezultatais, pagrįsti internacionalizuotų studijų kokybės vertinimo kriterijų ir rodiklių projektavimą. Formuluojami šie uždaviniai:

1. Apibrėžti studijų internacionalizacijos kokybės teorines prielaidas asmens tobulėjimo požiūriu.
2. Pagrįsti internacionalizuotų studijų kokybės vertinimo tyrimų reikšmę.
3. Pristatyti Socrates/Erasmus dalyvių empirinio tyrimo rezultatus, atskleidžiant studijų internacionalizacijos subjektų nuomonę apie studijų internacionalizacijos vertę studijų kokybei, kaip jų patirties, jausmų, vertinimų, susijusių su tiriamu fenomenu, sąveikos rezultata.
4. Remiantis teorinio ir empirinio tyrimo rezultatais suformuluoti kai kuriuos aukštojo mokslo internacionalizuotų studijų „misijos ir tikslų įgyvendinimo“ bei „studentų tobulėjimo“ kokybės dimensijų vertinimo kriterijus ir rodiklius.

rages new ways of thinking and creates plenty of cultural opportunities, including opportunities for language skills development and familiarizing with new study methods. While working with students and staff in a multicultural environment European cultural experience is enhanced and knowledge of the prospects of European social and technological processes is expanded. It has been stated that development of international academic relations has an impact on the increase in students' better employment opportunities.

Research related to internationalised studies has been expanding together with the increasing number of students who choose a full or part study period in foreign higher education institutions. However, the majority of the authors who research the *impact of studies abroad on students' knowledge and skills* (De Decker, 2003), *the key motives of internationalisation of studies and research in higher education institutions* (Knight, 2006a), *revealing internationalised study participants' experience* (Van Hoof, Verbeeten, 2005) and etc. do not approach the following surveys as a constituent of the system of quality assessment, although such type of research conducted by higher education institutions has an added value and can contribute successfully to assessment and improvement of the quality of an institutional internationalisation. Quality assessment of internationalised studies should be theoretically grounded according to predefined criteria and indicators what is important precondition for quality development of internationalised studies. The relevance of the article is grounded on the above mentioned premises as growing internationalisation processes within higher education are challenging national governments as well as higher education institutions to assess the quality of internationalisation of higher education. Therefore, the research problem discussed in the article is formulated in the question: how to validate criteria and indicators of the system of quality assessment of internationalised studies scientifically?

The object of the study is the quality assessment of internationalised studies. The aim of the article is to validate designing of quality assessment criteria and indicators of internationalised studies grounding on the theory and practice of quality management at higher education institutions and the particular empirical research findings. The following tasks are formulated: 1. To define theoretical premises for quality of internationalisation from a personal development perspective. 2. To justify the significance of internationalised study quality assessment research. 3. To present empirical results on Socrates/Erasmus participants by providing their opinion about the value of internationalisation of studies for quality of studies as the interaction outcome of their experiences, feelings, assessment related to the researched phenomenon. 4. To formulate some criteria and indicators of quality dimensions of international-

Taikyti tyrimo metodai – tarptautinių dokumentų, mokslinės literatūros loginė ir lyginamoji analizė, apklausos raštu, statistinė tyrimo duomenų analizė, naudojant SPSS 9.0, kokybinė turinio (content) analizė, projektavimas ir sisteminimas.

1 STUDIJŲ INTERNACIONALIZACIJOS PRIDĖTINĖ VERTĖ TOBULINANT STUDIJUOJANČIŲ ŽINIUS IR GEBĖJIMUS

Tarptautinių susitarimų (*GATS*, 1995; *Sorbonos deklaracija*, 1998; *Gliono Deklaracija*, 1998, 2000; *Bolonijos deklaracija*, 1999; *Prahos komunikatas*, 2001; *Salamankos konvencija*, 2001; *Gioteborgo deklaracija*, 2001; *Berlyno komunikatas*, 2003; *Grazo deklaracija*, 2003; *Bergeno komunikatas*, 2005) dėl aukštojo mokslo politikos prioritetų analizė leidžia identifikuoti įvairius aukštojo mokslo internacionalizaciją skatinančius motyvus. Mokslininkai ir specialistai (Wende, 1999; Campbell, Wende, 2000; Lourtie, 2001; Campbell, Rozsnyai, 2002; Soderqvist, 2002; OECD, 2004; Beerkens, 2004; Knight, 2004 a, b, 2006 b; Frew, 2006; Fielden, 2006), tyrinėjantys aukštojo mokslo internacionalizacijos fenomeną išskiria įvairius motyvus, skatinančius aukštojo mokslo internacionalizaciją. Svarbiausi jų: didinti papildomas finansines įplaukas; kurti tarptautinius strateginius aljansus tarp šalių ir regionų; didinti aukštojo mokslo prieinamumą; stiprinti apibūstį supratimą; kurti naujas žinias ir keistis jomis; rengti kvalifikuotus specialistus; didinti tarptautinį mobilumą; tobulinti akademinę kokybę; plėtoti įgytų kvalifikacijų pripažinimą tarptautiniu mastu.

Šiuos palyginti skirtingus, tačiau vienus kitiems neprieštaraujančius siekius galima susisteminti į kelias grupes: 1) *ekonominės naudos siekiai*, apimantys pajamų didinimo tikslą; 2) *socialiniai siekiai*, apimantys aukštojo mokslo prieinamumo didinimą ir abipusio supratimo stiprinimą ir 3) *aukštojo mokslo kokybės didinimo siekius*, apimančius aukštųjų mokyklų tarptautinių strateginių aljansų ir naujų žinių kūrimą, kvalifikuotų specialistų rengimą, tarptautinių mobilumo programų plėtotę, akademinės kokybės tobulinimą ir įgytų kvalifikacijų pripažinimą tarptautiniu mastu. Jei pirmųjų siekių kategorija internacionalizuoti studijas yra aktualiausia tik kelioms aukštuoju mokslu suinteresuotoms grupėms, t. y. aukštojo mokslo institucijoms (Knight, 2006) ir vyriausybėms (Fielden, 2006, Altbach, Knight, 2006), tai socialiniai ir aukštojo mokslo kokybės didinimo siekiai artimi visoms aukštuoju mokslu suinteresuotoms socialinėms grupėms – studentams, akademiniam ir administraciniam personalui, valdžios institucijoms, visuomeninėms organizacijoms, verslo įmonėms, absolventams, aukštųjų mokyklų rėmėjams, studentų tėvams ir globėjams,

įsisąjungusių studijų, t. y. „Realization of the mission and goals“ and „Student self-development“ within higher education basing on the theoretical and empirical findings.

Methods applied in the research – logical and comparative analysis of international documents and scientific literature, survey in a written form, statistical research data processing using SPSS 9.0, content analysis and designing and systematizing.

1 ADDED VALUE OF INTERNATIONALISED STUDIES DEVELOPING STUDENTS KNOWLEDGE AND SKILLS

Analysis of international agreements (*GATS*, 1995; *Sorbon Declaration*, 1998; *Glion Declaration*, 1998, 2000; *Bologna Declaration*, 1999; *Prague Communiqué*, 2001; *Salamanka Convention*, 2001; *Gioteborg Declaration*, 2001; *Berlin Communiqué*, 2003; *Graz Declaration*, 2003; *Bergen Communiqué*, 2005) on priorities of higher education policy allows identifying a variety of motives stimulating higher education internationalisation. Scholars and experts (Wende, 1999; Campbell, Wende, 2000; Lourtie, 2001; Campbell, Rozsnyai, 2002; Soderqvist, 2002; OECD, 2004; Beerkens, 2004; Knight, 2004 a, b, 2006 b; Frew, 2006; Fielden, 2006) researching higher education internationalisation phenomenon distinguishes variety of motives that encourage internationalisation of higher education. Several key aims are defined: to generate extra financial revenue, create international strategic alliances between/among the countries and regions, increase accessibility of higher education, strengthen bilateral understanding, construct new knowledge and share it, train high quality professionals, increase international mobility of professionals, to improve academic quality, expand recognition of acquired qualifications at international level.

It is possible to classify these seemingly different but non-contradictory aims into several groups: 1) *aims of economic benefit*; 2) *social aims*, covering increase in higher education accessibility; 3) *aims of improvement of higher education quality* including establishment of international strategic alliances of higher education institutions, new knowledge construction and its circulation, training of qualified professionals, increase in programmes for international mobility of professionals, development of academic quality and aims of expansion of accreditation of acquired qualification at international level. If the first category of aims to internationalise studies is the most relevant just for a few groups of stakeholders i.e. higher education institutions (Knight, 2006) and governments (Fielden, 2006, Altbach, Knight, 2006), then social aims and the improvement of quality of higher education are rele-

darbdaviams. Tai iliustruoja įvairūs empiriniai tyrimai. Pavyzdžiui, Clyne ir Rizvi (1998) Australijoje atliktu tyrimu buvo siekiama identifikuoti veiksnius, skatinančius studentus dalyvauti tarptautinėse mainų programose. Tyrime dalyvavo studentai, kurie bent vieną semestrą pagal mainų programą studijavo užsienio aukštojoje mokykloje. Atsakymai atskleidė, jog be to, kad studentai siekė pakeliauti, sutikti naujų žmonių, susipažinti su kitomis kultūromis, jie pabrėžė norėję tobulinti socialinius gebėjimus, tokius kaip užsienio kalba, tarpkultūrinis kompetentingumas ir tarptautinis sąmoningumas. Be to, studentai teigė, kad dalyvavimas tarptautinėse studentų mainų programose gerina jų konkurencingumą darbo rinkoje, suteikia pranašumą, palyginti su tos pačios amžiaus grupės ir išsilavinimo asmenimis. Wiers-Jenssen (2002) Norvegijoje atliktas tyrimas parodė, kad 87 proc. studentų pripažįsta, jog studijų užsienyje patirtis yra labai naudinga ateities įsidarbinimo galimybėmis.

Kiti tyrimai rodo, kad susidomėjimas studijų internacionalizacija auga ir plačiojoje visuomenėje. Pavyzdžiui, *Amerikos Švietimo Tarybos*¹ (2001) atlikta studija apie viešąją nuomonę dėl internacionalizuotų studijų poreikio atskleidė, kad dauguma respondentų (90 proc.) yra įsitikinę, jog šiandienos studentai privalo turėti supratimą apie tarptautinius/tarpkultūrinius santykius. Beveik trijų ketvirtadalių respondentų teigimu, aukštųjų mokyklų studentai studijų metu turi išvykti į užsienio aukštąsias mokyklas dalinėms studijoms. Webb, Mayer, Pioche, Allen (1999) atliktas tyrimas parodė, kad dauguma darbdavių įsitikinę, jog studijų internacionalizacijos dėka įgyta tarptautinė patirtis suteiks absolventams tarptautinio verslo žinių ir įgūdžių bei tarpkultūrinių kompetencijų. Antra vertus, nors tai ir stebina, kelių autorių (Fantini, Arias-Galicia, Guay, 2000) atliktas tyrimas atskleidė, kad aukštosios mokyklos nepatenkina nei studentų, nei darbdavių poreikių, nes daugelis aukštųjų mokyklų absolventų nėra pasirengę dirbti tarptautinėje/tarpkultūrinėje darbo rinkoje.

Europiniame kontekste stipriai akcentuojama socialinių motyvų internacionalizuoti studijas raiška, o Bolonijos procese ji pasireiškia abipusio supratimo stiprinimo tikslais. „Europietiško“ propagavimas ir studentų ruošimas europietišškai tapatybei, pilietiškumui bei gebėjimui konkuruoti Europos darbo rinkoje yra daugelio europinių procesų ir programų (Socrates ir Leonardo da Vinci²) tikslas (Beerens, 2004). Pasauliniu mastu ne mažiau svarbi tampa ir būtinybė suteikti tokį išsilavinimą, kurį įgiję absolventai būtų pasirengę spręsti globalius politinius, ekonominius ir socialinius iššūkius (Knight, 2004 b; Frew, 2006). Šiandieniniame pasaulyje nuolat

reikia atsižvelgti į visus aukštojo mokslo dalyvius, t. y. studentus, akademinį ir administracinį personalą, valdžios institucijas, universitetais, kompanijas, absolventus, sponsorus, studentų tėvus ir mokytojus bei darbdavus. Tai iliustruojama įvairiais empiriniais tyrimais. Pavyzdžiui, Clyne ir Rizvi (1998) Australijoje atliktas tyrimas buvo skirtas identifikuoti veiksnius, skatinančius studentus dalyvauti tarptautinėse mainų programose. Tyrimo dalyviai buvo studentai, kurie bent vieną termą studijavo užsienio aukštojoje mokykloje. Tyrimo rezultatai parodė, kad be keliasdešimties metų užsienio studijų patirties, studentai teigė, kad dalyvavimas tarptautinėse mainų programose gerina jų konkurencingumą darbo rinkoje, suteikia pranašumą, palyginti su tos pačios amžiaus grupės ir išsilavinimo asmenimis. Wiers-Jenssen (2002) Norvegijoje atliktas tyrimas parodė, kad 87 proc. studentų pripažįsta, jog studijų užsienyje patirtis yra labai naudinga ateities įsidarbinimo galimybėmis.

Kiti tyrimai rodo, kad susidomėjimas studijų internacionalizacija auga ir plačiojoje visuomenėje. Pavyzdžiui, *Amerikos Švietimo Tarybos*¹ (2001) atlikta studija apie viešąją nuomonę dėl internacionalizuotų studijų poreikio atskleidė, kad dauguma respondentų (90 proc.) yra įsitikinę, jog šiandienos studentai privalo turėti supratimą apie tarptautinius/tarpkultūrinius santykius. Beveik trijų ketvirtadalių respondentų teigimu, aukštųjų mokyklų studentai studijų metu turi išvykti į užsienio aukštąsias mokyklas dalinėms studijoms. Webb, Mayer, Pioche, Allen (1999) atliktas tyrimas parodė, kad dauguma darbdavių įsitikinę, jog studijų internacionalizacijos dėka įgyta tarptautinė patirtis suteiks absolventams tarptautinio verslo žinių ir įgūdžių bei tarpkultūrinių kompetencijų. Antra vertus, nors tai ir stebina, kelių autorių (Fantini, Arias-Galicia, Guay, 2000) atliktas tyrimas atskleidė, kad aukštosios mokyklos nepatenkina nei studentų, nei darbdavių poreikių, nes daugelis aukštųjų mokyklų absolventų nėra pasirengę dirbti tarptautinėje/tarpkultūrinėje darbo rinkoje.

Europiniame kontekste stipriai akcentuojama socialinių motyvų internacionalizuoti studijas raiška, o Bolonijos procese ji pasireiškia abipusio supratimo stiprinimo tikslais. „Europietiško“ propagavimas ir studentų ruošimas europietišškai tapatybei, pilietiškumui bei gebėjimui konkuruoti Europos darbo rinkoje yra daugelio europinių procesų ir programų (Socrates ir Leonardo da Vinci²) tikslas (Beerens, 2004). Pasauliniu mastu ne mažiau svarbi tampa ir būtinybė suteikti tokį išsilavinimą, kurį įgiję absolventai būtų pasirengę spręsti globalius politinius, ekonominius ir socialinius iššūkius (Knight, 2004 b; Frew, 2006). Šiandieniniame pasaulyje nuolat

reikia atsižvelgti į visus aukštojo mokslo dalyvius, t. y. studentus, akademinį ir administracinį personalą, valdžios institucijas, universitetais, kompanijas, absolventus, sponsorus, studentų tėvus ir mokytojus bei darbdavus. Tai iliustruojama įvairiais empiriniais tyrimais. Pavyzdžiui, Clyne ir Rizvi (1998) Australijoje atliktas tyrimas buvo skirtas identifikuoti veiksnius, skatinančius studentus dalyvauti tarptautinėse mainų programose. Tyrimo dalyviai buvo studentai, kurie bent vieną termą studijavo užsienio aukštojoje mokykloje. Tyrimo rezultatai parodė, kad be keliasdešimties metų užsienio studijų patirties, studentai teigė, kad dalyvavimas tarptautinėse mainų programose gerina jų konkurencingumą darbo rinkoje, suteikia pranašumą, palyginti su tos pačios amžiaus grupės ir išsilavinimo asmenimis. Wiers-Jenssen (2002) Norvegijoje atliktas tyrimas parodė, kad 87 proc. studentų pripažįsta, jog studijų užsienyje patirtis yra labai naudinga ateities įsidarbinimo galimybėmis.

Kiti tyrimai rodo, kad susidomėjimas studijų internacionalizacija auga ir plačiojoje visuomenėje. Pavyzdžiui, *Amerikos Švietimo Tarybos*¹ (2001) atlikta studija apie viešąją nuomonę dėl internacionalizuotų studijų poreikio atskleidė, kad dauguma respondentų (90 proc.) yra įsitikinę, jog šiandienos studentai privalo turėti supratimą apie tarptautinius/tarpkultūrinius santykius. Beveik trijų ketvirtadalių respondentų teigimu, aukštųjų mokyklų studentai studijų metu turi išvykti į užsienio aukštąsias mokyklas dalinėms studijoms. Webb, Mayer, Pioche, Allen (1999) atliktas tyrimas parodė, kad dauguma darbdavių įsitikinę, jog studijų internacionalizacijos dėka įgyta tarptautinė patirtis suteiks absolventams tarptautinio verslo žinių ir įgūdžių bei tarpkultūrinių kompetencijų. Antra vertus, nors tai ir stebina, kelių autorių (Fantini, Arias-Galicia, Guay, 2000) atliktas tyrimas atskleidė, kad aukštosios mokyklos nepatenkina nei studentų, nei darbdavių poreikių, nes daugelis aukštųjų mokyklų absolventų nėra pasirengę dirbti tarptautinėje/tarpkultūrinėje darbo rinkoje.

¹ (angl.) American Council on Education

² nuo 2007 m. Socrates, Leonardo da Vinci ir e-mokymosi programos ES Europos komisijos sprendimu pakeitė nauja „Mokymosi visą gyvenimą programa“ (aut. pastaba).

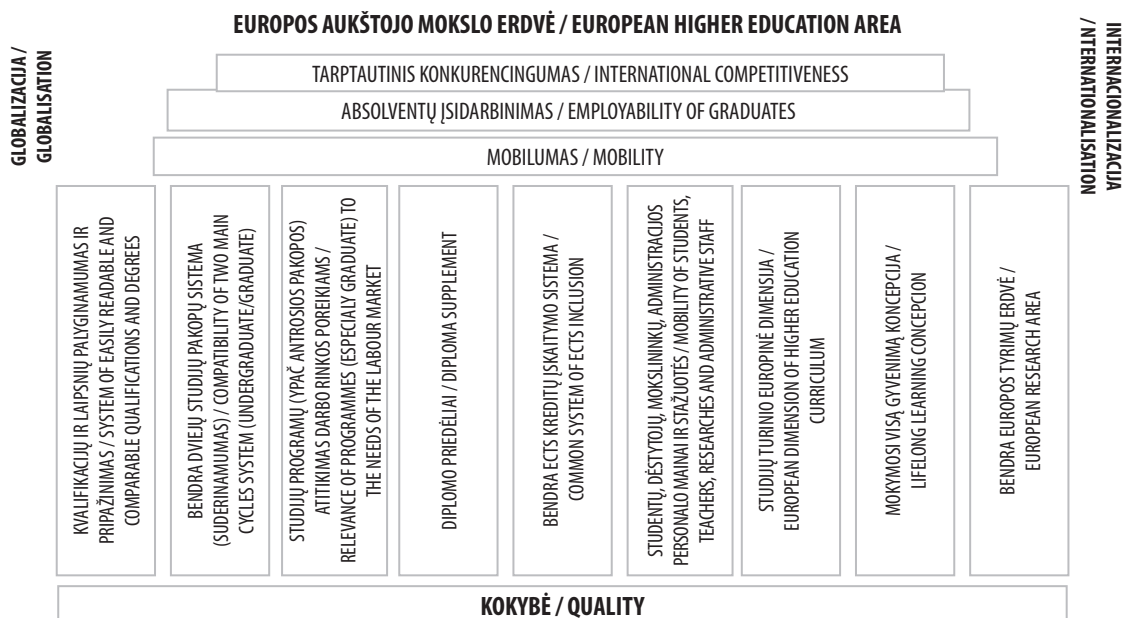
¹ Socrates, Leonardo da Vinci and e-learning programmes have been changed into "Lifelong Learning programme" by EU EC regulation since 2007 (auth. note).

susiduriame su terorizmo grėsme ir iškyla globalaus saugumo poreikis. Tai lemia ne tik tarptautiniai ar religiniai konfliktai, bet ir kiekvienos šalies esminiai demografiniai pokyčiai (skirtingų tautų ir rasių migracija), todėl labai svarbus tampa studijų internacionalizacijos procesas, siekiant išvengti tarpkultūrinio smurto arba kultūrinio ignoravimo. Taigi internacionalizuotos studijos yra puikus įrankis didinti studentų tarptautinį ir tarpkultūrinį supratimą bei įgūdžius ir stiprinti globalią taiką ateities kartoms.

Aukštojo mokslo kokybės gerinimas yra pagrindinis Bolonijos proceso siekis. Susistemintus Bolonijos proceso tikslus ir uždavinius, Europos aukštojo mokslo erdvės kūrimą schematiškai galima pavaizduoti kaip statinį, kurio pamatas yra kokybė. Kokybę (1 pav.) galima įvardinti kaip kertinį Europos aukštojo mokslo erdvės rūmo statybos akmenį (Juknytė-Petrekienė, Lekavičienė, 2005). Iš devynių statinio kolonų arba devynių uždavinių, siekiant sukurti bendrąją Europos aukštojo mokslo erdvę, šeši grįsti tarptautine dimensija: bendra Europos tyrimų erdvė; studijų turinio europinė dimensija; studentų, dėstytojų, mokslininkų bei administracinio personalo mainai ir stažuotės; bendra europinė kreditų įskaitymo

vide such education aiming at preparing graduates to face global political, economic, and social challenges (Knight, 2004 (b); Frew, 2006). The need for global security arises confronting the threats of terrorism in the modern world. This is conditioned not only by international or religion conflicts but also by each country essential demographic changes (migration of different nations and races). Therefore, internationalisation of studies is becoming a highly important process seeking to avoid intercultural violence and cultural ignorance. Thus, internationalised studies are an excellent tool to enhance students' international and intercultural understanding and skills and sustain global peace for future generations.

Enhancement of higher education quality is the key aim of Bologna Process. Having systematized Bologna Process aims and objectives, the creation of the European higher education area could be described diagrammatically as a construction that is based on quality. The quality (Fig. 1) can be named as a cornerstone of the construction of the European higher education area (Juknytė-Petrekienė, Lekavičienė, 2005). Out of the nine pillars of the construction or nine objectives, aiming at creation of common European higher education area, six are based

Parengta pagal: Lisabonos konvencija (1997), Sorbonos deklaracija (1998), Bolonijos deklaracija (1999), Prahos komunikatas (2001) and Berlyno komunikatas (2003).
Prepared according to: Lisbon Convention (1997), Sorbonne Declaration (1998), Bologna Declaration (1999), Prague Communiqué (2001) and Berlin Communiqué (2003).

1 pav. Pagrindiniai Bolonijos proceso tikslai ir uždaviniai, grindžiami aukštojo mokslo kokybe¹
Fig. 1. The main aims and objectives of the Bologna Process grounded on quality of higher education²

¹ Šaltinis: Juknytė-Petrekienė I., Lekavičienė D. Assessment of Colleges' Activity Quality: the Bologna Process Dimensions // *Inžinierinė ekonomika*, 2005, Nr. 3 (43), p. 24.

² Sources: Juknytė-Petrekienė I., Lekavičienė D. Assessment of Colleges' Activity Quality: the Bologna Process Dimensions // *Engineering Economics*, 2005, No. 3(43), p. 24.

sistema (ECTS³); diplomų priedėliai; kvalifikacijų ir laipsnių palyginamumas ir pripažinimas.

Vienas iš pagrindinių Europos aukštojo mokslo erdvės kūrimo tikslų yra akademinis mobilumas (1 pav.) Europos aukštojo mokslo erdvės viduje bei tarp Europos ir kitų pasaulio regionų. Pastarasis yra skatinamas tokių motyvų kaip siekis keistis idėjomis ir naujomis žiniomis, rengti kvalifikuotus specialistus, darbo rinkoje didinti tarptautinį žmonių išteklių mobilumą, tobulinti akademinę kokybę ir plėtoti įgytų kvalifikacijų pripažinimą tarptautiniu mastu. *Bolonijos deklaracija* (1999) bei jos vardu pavadintas Europos aukštojo mokslo erdvės vienijimo procesas koncentruojasi ties akademinio mobilumu Europos aukštojo mokslo erdvės viduje, kuris formuluojamas kaip proceso prioritetas. Dėmesys mobilumui akcentuojamas *Sorbonos* (1998), *Bolonijos* (1999) deklaracijose ir *Berlyno komunikate* (2003), kuriuose numatytos įgyvendinti priemonės, sieksiančios akademinio mobilumo skatinimo atviroje Europos aukštojo mokslo erdvėje. Užsibrėžta, kad studentai per studijų laikotarpį mažiausiai vieną semestrą studijuotų užsienyje, o akademinis personalas turėtų daugiau semstis patirties svetur ir perduoti savąją kitiems Europos universitetams. *Bergeno komunikatas* (2005) pripažino, kad studentų ir akademinio personalo mobilumas išlieka vienu svarbiausių Bolonijos proceso tikslų. Pabrėžiama, kad tarptautinio akademinio bendradarbiavimo srityje turi vyrauti akademinės vertybės, tarpkultūrinis supratimas ir pagarba.

Empiriniai tyrimai (Wiers-Jenssen, 2002; De Decker, 2003; *Developing Joint Masters Programmes for Europe. Results of the EUA Joint Masters Project*, 2004; Van Hoof, Verbeeten, 2005) rodo, kad akademinis mobilumas yra viena iš priemonių ugdant tokias bendrąsias studentų kompetencijas kaip komunikaciniai įgūdžiai ir kalbų mokėjimas, gebėjimas sutelkti turimas žinias, spręsti problemas, dirbti komandoje, mokyti, taip pat iniciatyvumas, atsakomybė ir pan. Studijų užsienio institucijose patirtis ne tik ugdo bendruosius studijuojančiųjų gebėjimus, bet yra viena efektyviausių priemonių formuojant studentų tarpkultūrinės kompetencijas (Clyne, Rizvi, 1998; Radzevičienė, 2003; Daly, Barker, 2005), t. y. tarpautines/tarpkultūrinės žinias ir gebėjimus, požiūrius ir vertybes. Bhawuk, Brislin (1992), Greenholtz (2000), Heyward (2002), Rosenjack Burchum (2002) įvardija šiuos tarpkultūrinių kompetencijų turinio elementus: kultūrinis sąmoningumas⁴; kultūrinės žinios⁵; kultūrinis jautrumas⁶ arba kultūriniai požiūriai⁷; kultūriniai įgūdžiai⁸. Cesevičiūtė, Minkutė-Henrickson (2002) atskirai išskiria

on international dimension: common European research area, European dimension of curricula, students, teachers, researchers and administrative staff exchange and placements, common European Credit Transfer System (ECTS), Diploma Supplement, comparability and recognition of qualifications and degrees. This indicates that decisions related to higher education made at national or institutional level, encouraged by Bologna Process, acquire distinctive international dimensions which should undoubtedly be of high quality in the process of building the European higher education area.

One of the key aims of building the European higher education area is academic mobility (see Fig. 1) within the European higher education area and between European and other world regions. The latter is encouraged by such motives as search for new ideas and knowledge, training of qualified professionals increase in international mobility within labour market, improvement of academic quality and development of recognition of qualifications at the international level. *Bologna Declaration* (1999) and the consolidation process of European higher education area having the same name is concentrated on the academic mobility within the European higher education area which is seen as the priority of the process. The special attention for mobility is stressed in *Sorbonne Declaration* (1998), *Bologna Declaration* (1999) and *Berlin Communiqué* (2003), which envisage implementation means encouraging academic mobility within the open European higher education area. A task has been set to send students to study abroad at least one term while academic staff should try to acquire experience overseas and transfer their experience to other European universities. *Bergen Communiqué* (2005) stated that students and staff mobility remains one of the key aims of Bologna Process. It has been emphasised prevalence of academic values, intercultural understanding and respect in the area of international academic cooperation.

Findings of empirical research (Wiers-Jenssen, 2002; De Decker, 2003; *Developing Joint Masters Programmes for Europe. Results of the EUA Joint Masters Project*, 2004; Van Hoof, Verbeeten, 2005) indicate that academic mobility is one of the means of development of generic students' competencies such as communication skills and language knowledge, abilities to accumulate acquired knowledge and solve problems, team work, learning and also proactiveness, responsibility and etc. Experience of studying abroad, along with development of students' general abilities is one of the most effective means to educate students' intercultural competencies (Clyne, Rizvi, 1998; Radzevičienė, 2003; Daly, Barker, 2005), i.e. international/intercultural knowledge, skills, attitudes and values. Bhawuk, Brislin (1992), Greenholtz (2000), Heyward (2002), Rosenjack Burchum (2002) identify the following content elements of intercultural competencies: cultural awareness, cultural knowledge, cultural sensitivity, cultural attitudes and cultural

³ (angl.) European Credit Transfer System

⁴ (angl.) Cultural awareness

⁵ (angl.) Cultural knowledge

⁶ (angl.) Cultural sensitivity

⁷ (angl.) Cultural attitudes

⁸ (angl.) Cultural skills

tarpkultūrinės komunikacinės kompetencijas, kurios yra svarbi šiandienio išsilavinimo dalis. Laužackas (2005) pateikia konkrečias tarptautinę kvalifikaciją sudarančias ir laisvą žmonių profesinį mobilumą lemiančias žmogaus kompetencijas: užsienio kalbų mokėjimas; komunikabilumas; kitų tautų mentaliteto žinojimas; tarptautinės ir kitų valstybių teisės išmanymas; pažintis su kitų šalių gyvenimu bei žmonių santykiais; lankstumas kitų sociokultūrinių gyvenimo ir veiklos sąlygų atžvilgiu ir kt. Radzevičienė (2003) apibrėžia asmens tarpkultūrinių kompetencijų raišką verslo praktikoje: kitų šalių verslo kultūros, papročių, tradicijų ir derybų strategijų išmanymas; gebėjimas analizuoti ir adekvačiai suprasti skirtingus kultūrinius kontekstus, taip pat adekvačiai juose elgtis, žinios apie kitų šalių politikos ir verslo filosofiją ir tendencijas, gebėjimas užmegzti ryšius su skirtingas kultūras atstovaujančiais verslo ir politikos lyderiais; gebėjimas efektyviai dirbti multikultūrinėse komandose ir (ar) multikultūrinėje aplinkoje; daugiakalbystė.

Minėtos kompetencijos yra sėkmingos absolventų integracijos į šiandienos darbo rinką bei prisitaikymo prie sparčiai besikeičiančių darbo rinkos sąlygų raktas, jos didina konkurencingumą tarptautinėje darbo rinkoje ir gebėjimą veikti tarpkultūrinėje aplinkoje. Pasak Frew (2006), internacionalizuotos studijos studentams suteikia ne tik tarptautinių žinių, bet ir gebėjimų, charakterizuojančių tarptautinį sąmoningumą ar globalių klausimų supratimą. Tai greičiau yra mąstymo būdas, o ne apibrėžtos žinios. Vadinas, akademiniai mainai, kuriems vykstant studentai skatinami drauge su kitais užsienio studentais perprasti bei konstruoti ir atrasti naujų žinių, yra viena iš priemonių siekiant stiprinti studentų bendruosius ir profesinius gebėjimus bei praturtinti jų išsimokslinimą tarptautine patirtimi.

2 INTERNACIONALIZUOTŲ STUDIJŲ KOKYBĖS VERTINIMO TYRIMAI – SUDĖTINĖ AUKŠTOSIOS MOKYKLOS KOKYBĖS SISTEMOS DALIS

Šiandienos aukštosios mokyklos, nenorėdamos likti Europos aukštojo mokslo erdvės užribyje, aktyviai naudoja Socrates/Erasmus programos teikiamomis galimybėmis internacionalizuoti studijas, konkrečiai – vykdyti tarptautinius akademinis mainus. Tai tampa struktūriniu aukštojo mokslo sistemos požymiu ir įprasta šiuolaikinių aukštųjų mokyklų veiklos dalimi. Kitaip tariant, studijų internacionalizacija ir konkreti jos forma – tarptautiniai akademiniai mainai – tampa priemone siekti vieno iš aukštųjų mokyklų veiklos tikslų – rengti švietimo, kultūros, ūkio ir kitų sričių specialistus, kurie tenkintų šalies reikmes, gebėtų savarankiškai dirbti intelektualinį

skills. Cesevičiūtė, Minkutė-Henrickson (2002) distinguish separately intercultural communication competencies that are a very important part of today's education. Laužackas (2005) presents certain human competencies that constitute international qualification and determine people's free professional mobility, i.e.: foreign language knowledge, communication skills, awareness of other nations' mentality, international and other nations law, familiarity with life and human relations in other countries, flexibility in respect to other socio-cultural life and activity conditions and etc. Radzevičienė (2003) characterises expression of intercultural competencies in business practice: knowledge of other countries business culture, customs and traditions, negotiation strategy, ability to analyze and understand adequately different cultural contexts and also behave in an appropriate manner within them, knowledge of politics and business philosophy and its trends in other countries, ability to start relations with political and business leaders representing other cultures, ability to work efficiently in a multicultural team or context, multilingual ability.

The above mentioned competencies are the key to successful integration of graduates into today's labour market and adaptability to rapidly changing conditions of the market. They enhance competitiveness in the international labour market and ability to operate in intercultural environment. According to Frew (2006), internationalised studies render students international knowledge as well as skills characterising international awareness or understanding of global issues. It is rather the way of thinking than determined (specific) knowledge. Thus academic exchange, by which students are encouraged to comprehend, build up, find new knowledge together with international students, is one of the means of enhancement of students' general abilities, professional skills as well as enrichment of basic background by international experience.

2 RESEARCH ON QUALITY ASSESSMENT OF INTERNATIONALISED STUDIES – A CONSTITUENT OF QUALITY OF HIGHER EDUCATION SYSTEM

Today's higher education institutions, willing to stay within touch of the European higher education area make an active use of opportunities to internationalise studies provided by Socrates/Erasmus programmes, to be more precise – implement international academic exchange. This is becoming a structural characteristic of the higher education system and a usual part of activity of a modern higher education institution. In other words, internationalisation of studies and its specific form – academic exchange – is becoming a means to seek one of the aims of activity within higher educa-

ir kūrybinį darbą sparčios technologijų kaitos sąlygomis (LR Aukštojo mokslo įstatymo 6, 7 str.). Globalizuotame kontekste darbo rinkos mobilumas ir kultūriniai bendruomenių bei darbo vietų skirtumai papildomai reikalauja, kad studentai turėtų didesnę supratimą ir gebėjimą dirbti bei gyventi kultūriškai įvairioje ar skirtingoje aplinkoje (Knight, 2004 b). Vadinasi, absolventams yra būtinos tarpkultūrinės kompetencijos ir tarptautinė patirtis, siekiant sėkmingos jų integracijos į šiuolaikinę darbo rinką. Aukštosioms mokykloms tenka didelė atsakomybė rengiant studentus dirbti naujame tarptautiniame kontekste, tenkinant verslo ir visuomenės poreikius.

Kiekvienai Europos aukštajai mokyklai, adekvačiai reaguojančiai į išorinės aplinkos pokyčius, kaip viena iš studijų internacionalizacijos formų tampa aktualūs abipusiai studentų mainai bei jų vertės ir kokybės analizė. Siekiant įvertinti studijų internacionalizavimo procesą dažnai atliekami tyrimai (Clyne, Rizvi, 1998; Fantini, Arias-Galicia, Guay, 2000; Kardelis, Mičiulienė, 2000; Wiers-Jenssen, 2002; De Decker, 2003; Radzevičienė, 2003; *Developing Joint Masters Programmes for Europe. Results of the EUA Joint Masters Project*, 2004; Van Hoof, Verbeeten, 2005; Daly, Barker, 2005), atskleidžiantys studijų dalyvių patirtį, vertinant organizacinę ir akademinę internacionalizuotų studijų lygį bei jų poveikį dalyvių asmeniniam ir profesiniam tobulėjimui. Tačiau visi minėti autoriai šių tyrimų nelaiko sudėtine kokybės vertinimo sistemos dalimi, nors tokie aukštojo mokslo institucijų atliekami tyrimai turi taikomąją vertę ir gali sėkmingai prisidėti prie institucijos internacionalizavimo kokybės vertinimo ir gerinimo.

Pirma, atsižvelgiant į akademinę mainų subjektų patirtį, akademinę mainų analizę galima laikyti studijų kokybės vertinimo dalimi, remiantis institucijos vidaus ir išorės klientų poreikių tenkinimo kokybės paradigma, kitaip dar vadinama visuotinės kokybės vadybos filosofija (Ho, Wearn, 1996; Kwan, 1996; Weller, 1996; Roffe, 1998; Crawford, Shutler, 1999; Helms, Williams, Nixon, 2001; Šiugždienė, 2001; Adomaitienė, Ruževičius, 2002; Žekevičienė, 2003; Cheng, 2003; Juodaitytė, 2004). Joje pabrėžiama aukštojo mokslo vartotojų nuomonių ir institucijai aktualios veiklos vertinimo tyrimų svarba. Todėl aukštosios mokyklos, siekdamos įvertinti savo veiklą, tobulinti silpnąsias ir išlaikyti stipriąsias savo veiklos puses, neabejotinai tiria suinteresuotųjų aukštuoju mokslu grupių nuomones, pasitelkdamos vieną iš kokybės vadybos metodų – vartotojų apklausas. Savickienės ir Pukelio (2004) nuomone kokybė suinteresuotų asmenų vaidmens išryškėjimas reiškia, kad palaikomas konstruktyvistinis požiūris, pagal kurį kokybė neegzistuoja tol, kol žmonės nepatvirtina, kad ji tikrai yra. Jei dauguma pareiškia, kad objektas yra vertingas, tuomet jis yra labiau kokybiškas negu tuomet, kai niekas nežvelgia jo pranašumą.

tion – to train professionals of education, culture, economy and other areas who would satisfy the needs of a country, be able to deal with intellectual and creative work independently in the context of a rapid technological change (*Law on higher education of LR art. 6, 7*). In globalize context labour market mobility and cultural differences of communities and workplaces require additionally students' greater understanding and skills to work and live in a culturally diverse and different environment (Knight, 2004 b). Due to this circumstance and in pursuit of successful integration into the labour market graduates are required to possess intercultural competencies and international experience. Consequently higher education institutions are committed with responsibility to train students able to work in an international context to satisfy the needs of public and businesses.

Students' bilateral exchange, its value and quality analysis as a form of internationalisation of studies is becoming an important issue to every European higher education institution, adequately responsive to changes of external environment. Seeking to assess the process of internationalisation of studies research is quite often conducted (Clyne, Rizvi, 1998; Fantini, Arias-Galicia, Guay, 2000; Kardelis, Mičiulienė, 2000; Wiers-Jenssen, 2002; De Decker, 2003; Radzevičienė, 2003; *Developing Joint Masters Programmes for Europe. Results of the EUA Joint Masters Project*, 2004; Van Hoof, Verbeeten, 2005; Daly, Barker, 2005), that investigates students' experience, organisational and academic level of internationalised studies and their impact on participants' personal and professional development. However, the above mentioned authors do not approach the research as a constituent of the system of quality assessment, though such research conducted by higher education institutions has applied value and can contribute successfully to institutional quality assessment of internationalisation and its improvement.

Firstly, with view to the subjects' academic exchange experience and grounding on institution's internal and external clients' needs satisfaction paradigm, otherwise called philosophy of total quality management, academic exchange analysis could be considered as a part of quality of studies (Ho, Wearn, 1996; Kwan, 1996; Weller, 1996; Roffe, 1998; Crawford, Shutler, 1999; Helms, Williams, Nixon, 2001; Šiugždienė, 2001; Adomaitienė, Ruževičius, 2002; Žekevičienė, 2003; Cheng, 2003; Juodaitytė, 2004). It emphasises higher education consumers' opinion and research into assessment of institution's relevant activity. Therefore, higher education institutions in pursuit of evaluating their activity, improving weak aspects and sustaining strong ones of their activity undoubtedly survey interested in higher education groups' opinion applying one of the quality management methods – consumers' survey. According to Savickienė and Pukelis (2004) emphasis on

Antra, siekis parengti specialistą, kuris galėtų dirbti bet kokiame pasaulyje ar virtualioje erdvėje, tampa daugumos šių dienų Europos aukštųjų mokyklų *veiklos tikslu*, kuriuo yra suinteresuotos ir kitos visuomenės grupės. Pavyzdžiui, kiekvienos šalies vyriausybė yra suinteresuota tuo, kad jų aukštosios mokyklos taptų konkurencingos, išleisčių kvalifikuotus specialistus, atitinkančius žinių ekonomikos poreikius (Beerens (2004); atitinkamai globalizuotoje rinkoje darbdaviai ieško darbuotojų, turinčių tokių įgūdžių ir charakteristikų, kurios užtikrintų jų konkurencingumą tarptautinėje arenoje (Daly, Barker, 2005). Daugeliu atžvilgiu studijų internacionalizacija atneša daug pozityvių akademinio darbo, t. y. dėstymo bei tyrimų, galimybių (Frew, 2006); studentai taip pat suinteresuoti įgyti studijų patirties užsienio šalyje bei susiformuoti platų spektrą gebėjimų, leisiančių sėkmingai konkuruoti nacionalinėje darbo rinkoje arba siekti tarptautinės karjeros (Wiers-Jenssen, 2002; Frew, 2006). Todėl akademių mainų vertę ir jų kokybę galima tirti remiantis Harvey ir Green (1993) dviem iš penkių apibrėžtų aukštojo mokslo kokybės koncepcijų, t. y. *kokybė kaip „atitikimas tikslui“* (angl. *quality as fitness for purpose*) ir *kokybė kaip transformacija* (angl. *quality as transformation*). Šias dvi kokybės koncepcijas daugelis aukštojo mokslo kokybės tyrinėtojų taiko atlikdami teorinius ir empirinius tyrimus, interpretuoja ir detaliau išplėtoja.

Kokybės kaip „atitikimo tikslui“ (angl. *quality as fitness for purpose*) samprata įpareigoja aukštojo mokslo institucijas kelti tikslus, kurių įgyvendinimo laipsnis traktuojamas kaip veiklos kokybė. Ši sąvoka neverčia aukštojo mokslo institucijų atitikti standartų, t. y. leidžia išlaikyti įvairovę ir kiekvienos institucijos individualumą. Kita vertus, ši samprata susilaukia kritikos, nes: 1) neįmanoma užsibrėžti ilgalaikių tikslų dėl nuolat besikeičiančios aplinkos aukštojo mokslo srityje (Kriščiūnas, Daugėlienė, 2001), 2) skirtingų institucijų kokybės palyginimas darosi sudėtingas *dėl didelės aukštojo mokslo sistemų įvairovės, kuriose kiekviena institucija gali užsibrėžti daugybę „tikslų“* (Campbell, Rozsnyai, 2002) 3) aukštojo mokslo „vartotojų“ įvairovė turi skirtingas „atitikimo tikslui“ sampratas (Menon, 2003; Lagrosen, Seyyed-Hashemi, Leitner, 2004), 4) šios koncepcijos netinka pačiai aukštojo mokslo prigimčiai (Hauston, 2007). Vis dėlto įvairios studijos (Vengris, 1998; Woodhouse, 1999; Campbell, Rozsnyai, 2002, *Mokomoji knyga išorinio kokybės vertinimo ekspertams*, 2005) rodo, kad aukštojo mokslo kokybės „atitikimo tikslui“ koncepcija yra labiausiai paplitusi tiek aukštosiose mokyklose, tiek kokybę jose vertinančiose institucijose, t. y. bet kuriuo atveju kokybė turi būti vertinama pagal tai, ar ji atitinka iškeltą tikslą, (pavyzdžiui, kokybės vertinimo tikslas gali būti nustatyti aukštosios mokyklos vykdomos studijų programos konkurencingumą tiek Lietuvoje, tiek užsienyje).

the role of persons interested in the quality indicates constructivist approach, according to which the quality does not exist until people do not confirm its existence. If the majority states that an object is valuable, then its quality is higher compared to the one which advantages no one discerns.

Secondly, the objective to train a professional who could work in any country of the world or virtual space, has become the *aim of activity* in most higher education institutions and therefore, other groups of society also take interest in it. For example, the government of every country is interested in that their higher education institutions would become competitive, prepare skilled professionals consistent with the needs of the knowledge economy (Beerens (2004); correspondingly in the globalize market employers search for the staff with skills and characteristics ensuring their competitiveness in the international arena (Daly, Barker, 2005). Internationalisation of studies brings many positive opportunities for academic work i.e. teaching and research (Frew, 2006); students are also concerned to acquire experience of studying in a foreign country and form a wide range of skills allowing them to compete in a national labour market or seek international career (Wiers-Jenssen, 2002; Frew, 2006). Therefore, academic exchange value and quality is possible to research grounding on the two out of five conceptions of higher education quality defined by Harvey and Green (1993) i.e. quality as fitness for purpose and quality as transformation. These two quality conceptions are applied by many higher education quality researchers who carry out theoretical and empirical research in the area, interpret them and further expand.

Quality as fitness for purpose conception commits higher education institutions to pose objectives which degree of implementation is approached as the quality of activity. This concept does not force higher education institutions to match with the standards, i.e. allows preserving a diversity and institutional individuality. Notwithstanding the critique that is addressed towards this understanding: 1) due to permanent changing environment in higher education area impossibility to set a long – term objective (Kriščiūnas, Daugėlienė, 2001); 2) due to a great variety of higher education systems where every institution can set many of „purposes“ and this complicates comparison of quality at different institutions (Campbell, Rozsnyai, 2002); 3) due to a variety of higher education „consumers“ who can possess different conceptions of „fitness for purpose“ (Menon, 2003; Lagrosen, Seyyed-Hashemi, Leitner, 2004); 4) due to inadequacy of this conception to the very nature of higher education (Hauston, 2007). However, various studies (Vengris, 1998; Woodhouse, 1999; Campbell, Rozsnyai, 2002, *Manual for experts of external quality assessment*, 2005) indicate that this concept of higher education quality is mostly prevalent in higher education institutions as well as in institutions assessing quality in them,

Kita aukštojo mokslo kokybės samprata – *kokybė kaip transformacija* (angl. *quality as transformation*) – siejama su būklės pasikeitimu, virsmu. Ši sąvoka pabrėžia nenutrūkstamo tobulėjimo siekį ir remiasi požiūriu, kad siekti kokybės – svarbiausias akademinės veiklos tikslas. Ši koncepcija sutelkia dėmesį į studijuojančiuosius: aukštojo mokslo institucija yra tuo geresnė, kuo daugiau studentai įgyja aukštos kokybės žinių, ypatingų įgūdžių, kas sudaro sąlygas jiems gyventi ir dirbti besikeičiančioje aplinkoje. Taigi kokybiškoje aukštojoje mokykloje keičiasi studentas: jis studijų metu įgyja naujų žinių, patyrimo, taigi tobulėja. Chalkley (1994) šiai koncepcijai suteikia pridėtinės vertės (angl. *value added*) pavadinimą, nes kokybiškoje aukštojoje mokykloje po tam tikrą laiką trunkančių studijų studento pasiekimai yra geresni negu buvo prieš pradėdant studijas. Ši kokybės sąvoka ypatingai gali būti tinkama, kai įvyksta reikšmingų pokyčių, pavyzdžiui, kai reikia pasiruošti gyventi ir veikti žinių ekonomikoje bei internacionalizacijos ir globalizacijos akivaizdoje. Nors ši koncepcija yra populiari, kokybę apibūdiant kaip transformaciją, išskiriami ir šios sąvokos trūkumai: 1) tobulėjimą, ypač intelektinį, sunku išmatuoti, (Campbell, Rozsnyai, 2002); 2) siekiant išsiaiškinti pokyčius, būtina nustatyti studentų pasiekimus prieš ir po (Chalkley, 1994), o tai reikalauja labai didelių sąnaudų. Nepaisant to, įvertinti asmenų, baigusį internacionalizuotas studijas, pasiekimus galima pasitelkiant tokius „Studentų tobulėjimo“ kokybės dimensijos kriterijus kaip studentų pasiruošimas dirbti, siekti karjeros, tęsti studijas bei absolventų įsidarbinimo lygis (Savickienė, Puklelis, 2004).

Nepaisant aukštojo mokslo kokybės koncepcijų įvairovės bei jų trūkumų, bendrosios kokybės ir jos vadybos teorijos bei praktikos svarbiausias tikslas yra „kokybė vartotojui“, kitaip tariant, siekiama patenkinti vartotojo poreikius (Vanagas, 2004). Todėl apibūdiant, diegiant bei vertinant aukštojo mokslo kokybę, svarbiausia suvokti kokybės sampratą vartotojų požiūriu. *Kokybės kaip atitikimo vartotojo poreikiams* koncepciją galima įvardinti kaip metakokybės koncepciją, apimančią visas kitas arba kaip kertinę formuluojant kitas. Kitaip tariant, visos kokybės koncepcijos, tarp jų ir *kokybė kaip „atitikimas tikslui“* bei *kokybė kaip transformacija*, grindžiamos vartotojų poreikiais bei atspindi aukštojo mokslo kokybe suinteresuotųjų socialinių dalininkų interesus, pavyzdžiui, tiek vyriausybės, tiek aukštosios mokyklos gali turėti poreikį rengti kvalifikuotus specialistus, o studijuojantieji – įgyti kompetencijų, leisiančių jiems lanksčiai prisitaikyti prie besikeičiančių darbo rinkos poreikių. Teorinės akademinų mainų įtakos studentų kompetencijoms nuostatos ir aukštojo mokslo kokybės koncepcijos sudaro prielaidas akademinų mainų tyrimus ir analizę traktuoti kaip empirinių duomenų bazę internacionalizuotų studijų kokybei vertinti. Kitaip

i.e. in any case the quality should be assessed according to whether it conforms to the set purpose (for example the aim of quality assessment can be to determine a higher education institution's competitiveness of administered programme of studies in Lithuania as well as abroad).

Another quality assessment conception of higher education institution is *quality as transformation* that is linked to the change of the state or transformation. This concept underlies the constant striving for improvement and holds a viewpoint that quality seeking is the most important aim of academic activity. This conception focuses on students: a higher education institution is considered to be so much the better if students studying in it acquire high quality knowledge and special skills that empower them to live and work in a constantly changing environment. Thus, in a high quality higher education institution a student is changing – he/she acquires new knowledge, experience is developing. Chalkley (1994) names this concept a value added approach as in a quality higher education institution after some period of studies a student's achievements are better compared to those before the studies. This concept of quality is particularly suitable when important changes occur, for example when a person has to prepare for life and work in the economy of the knowledge society or in the face of internationalisation and globalisation of life. Although this is a popular concept when quality is characterised as transformation some shortcomings of the concept are also defined: 1) it is difficult to measure development (Campbell, Rozsnyai, 2002); 2) aiming at assessing students' achievements it is necessary to carry out pre-and post-testing (Chalkley, 1994), which requires many material and non-material expenditure. Yet, to evaluate achievements of persons who graduated internationalised studies is possible with the help of such students personal development quality dimension criteria as students' readiness to work, seek career, continue studies and graduates employability rate (Savickienė, Puklelis, 2004).

Despite a variety of conceptions of higher education quality and their imperfections, the key aim of total quality and its management theory and practice is a “quality for consumer” in other words to meet a consumer's needs (Vanagas, 2004). Therefore, to understand the conception of quality from consumers' viewpoint is highly important in defining, implementing and assessing higher education quality. Conception of *quality as fitness for consumer needs* could be entitled as metaquality conception, which encompasses or is the cornerstone in framing other conceptions of quality in higher education. In other words, all conceptions of quality, including *quality as fitness for purpose* as well as *quality as transformation* are grounded on consumer needs and reflect the interests of stakeholders who are concerned with quality of higher education. For example, governments as well as higher education

ariant, tai sudaro galimybes vertinti, kaip akademiniai mainai leidžia *siekti aukštojo mokslo tikslų bei keičia (tobulina) studijuojančiųjų elgseną, žinias, supratimą, požiūrius, vertybes ir įgūdžius*. Motyvai, skatinantys dalyvauti akademinuose mainuose, mainų įtaka aukštojo mokslo studijose ugdomoms kompetencijoms bei studentų pateikiamos priežastys, apibrėžiančios, kodėl reikia internacionalizuoti aukštosios mokyklos studijas, leidžia atskleisti bendrą internacionalizuotų studijų vertę arba jos lygį socialinių dalininkų požiūriu.

3 SOCRATES/ERASMUS PROGRAMOS DALYVIŲ PATIRTIES TYRIMO ORGANIZAVIMAS IR REZULTATŲ PRISTATYMAS

Studentų, dalyvavusių akademinuose mainuose pagal Erasmus programą, nuomonės tyrimo, atlikto Vilniaus universitete (toliau – VU) 2006 m. vasario – balandžio mėn. tikslas – atskleisti studijų internacionalizacijos subjektų nuomonę apie studijų internacionalizacijos vertę studijų kokybei, kaip jų patirties, jausmų, vertinimų, susijusių su tiriamu fenomenu, sąveikos rezultata. Kadangi viena iš tiriamo fenomeno raiškos formų – tarptautinis akademinis mobilumas – yra abipusis procesas, remiantis VU Tarptautinių programų ir ryšių skyriaus Erasmus programos koordinatorių oficialiais statistiniais duomenimis, apklausti 2003–2004 m. m. ir 2004–2005 m. m. VU Erasmus studentai ir į VU pagal Erasmus programą atvykę studentai. Atsižvelgiant į demografines charakteristikas, sudaryta proporcingai stratifikuota imtis pagal studentų akademinį statusą (bakalauro, magistro, doktorantūros studijos ir pan.) bei kilmės šalį.

Tyrimo metodai. Empiriniam tyrimui atlikti naudotas *apklausos raštu metodas*. Siekiant tinkamo tyrimo reprezentatyvumo pasitelkta viena iš *Online-Research* formų. Remiantis VU Erasmus programos dalyvių kontaktų duomenų baze, anketos Erasmus programos dalyviams išsiuntinėtose elektroniniu paštu. Duomenys analizuoti pasitelkus *statistinės tyrimo duomenų analizės metodus*, naudojant SPSS 9.0 programą: procentinių dažnių, ranginių skalių vidurkių (\bar{x}) ir jų statistinių skirtumų tarp skirtingų nepriklausomų imčių skaičiavimai, taikant Studento *t* kriterijų; atskirais atvejais naudota faktorinė analizė. Taip pat naudotas *kokybinės turinio (content) analizės metodas*, kuriuo remiantis nagrinėtas atsakymų į atvirus klausimus turinys, parodęs, kokie panašumai/skirtumai egzistuoja tarp teorinio tiriamo fenomeno apibūdinimo ir jo raiškos socialinėje realybėje.

Anketa, skirta Erasmus studentams, parengta lietuvių ir anglų kalbomis. Klausimynas sukonstruotas remiantis *Bolonijos proceso koncepcijos (Sorbonos de-*

institutions could have a need (be concerned) to prepare qualified human resources, while students could have a need to acquire competencies, which would allow them to adapt flexibly to volatile labour market needs. Consequently, theoretical premises of academic exchange influence on students' competencies and conceptions of higher education quality constitute preconditions to approach research and analysis of academic exchange as an empirical database to assess the quality of internationalised studies. In other words, this creates opportunities for assessing how academic exchange allows seeking higher education aims and change (develop) students' behaviour, knowledge, understanding, attitudes, values and skills. Motives of taking part in an academic exchange, its impact on students' competencies developed within the studies of higher education and reasons for internationalisation of studies presented by subjects of higher education reveal the overall value of internationalised studies or its absence from stakeholders' viewpoint.

3 ORGANIZATION AND FINDINGS OF RESEARCH INTO SOCRATES/ERASMUS PROGRAMME PARTICIPANTS' EXPERIENCES

The aim of the opinion survey among students, participants of academic exchange under Erasmus programme, which was conducted at Vilnius University (hereinafter – VU) in February – April, 2006, was to reveal the internationalised study subjects' opinion about the value of internationalised studies for quality of studies as the interaction outcome of individual experiences, feelings and assessment, related to the researched phenomenon. As one of the forms of expression of the researched phenomenon of international academic mobility is a bilateral process, with reference to statistical data presented by Erasmus programme coordinators from VU International Programmes and Relations Department, the survey was carried out among the VU and incoming Erasmus students of 2003–2004 and 2004–2005 study years. With view to their demographic characteristics the sample was proportionally stratified according to students' academic status (bachelor's, master's, doctoral studies and etc.) and country of origin.

Research methods. *Written survey method* was applied for empirical research; *Online-Research method* was used in order "to reach" the intended (projected) sample and to meet the requirement of representation employing the data base of VU Erasmus programme participants' contacts, the questionnaires were sent for them via e-mail. The data were analysed with the application of *statistical research method* using SPSS 9.0 programme: calculation of frequencies, rank scales means (\bar{x}) and their statistical dif-

klaracija, 1998; *Bolonijos deklaracija*, 1999; *Prahos komunikatas*, 2001; *Berlyno komunikatas*, 2003; *Bergeno komunikatas*, 2005), *aukštojo mokslo internacionalizacijos koncepcijos* (Arum, Water, 1992; Knight, 2003, 2004, 2006 b; Wende, 1997; Soderqvist, 2002), *tarpkultūrinės kompetencijos koncepcijos* (Bhawuk, Brislin, 1992; Clyne, Rizvi, 1998; Greenholtz, 2000; Heyward, 2002; Rosenjack Burchum, 2002; Radzevičienė, 2003; Daly, Barker, 2005; Laužackas, 2005) ir *aukštojo mokslo kokybės kaip atitikimo tikslui ir transformacijos koncepcijų* (Harvey, Green, 1993; Chalkley, 1994; Kriščiūnas, Daugėlienė, 2001; Campbell, Rozsnyai, 2002; Strikanthan, Dalrymple, 2003; Lagrosen, Seyyed-Hashemi, Leitner, 2004) teorinėmis nuostatomis.

Anketoje naudotos ranginės skalės, kuriose pasirinkamų atsakymų seka atspindi matuojamo požymio raiškos mažėjimą. Respondentų prašyta suteikti rangą atsakymams pagal prioritetus. Ranginėje skalėje nuo 1 iki 5 žemesnis įvertis, t. y. 1, 2, reiškia svarbesnį prioritetą, nuo 2 iki 3 – tai, kad respondentas neturi nuomonės šiuo klausimu arba negali įvertinti jo svarbos, nes nesusidūrė su analizuojamu požymiu arba tiriamas požymis turi neutralią reikšmę, t. y. nei svarbus, nei nesvarbus. Tokiu būdu siekta patikimesnių rezultatų. Įvertis nuo 4 iki 5 reiškia menką analizuojamo požymio svarbą.

Tyrimo imties charakteristika. Elektroniniu paštu klausimynai išsiųsti iš viso 303 respondentams, grįžo 261 užpildytas klausimynas. Tarp VU studentų klausimynų grįžtamumas – 88 proc., tarp užsienio šalių studentų – 79 proc. Iš viso tyrime dalyvavo 180 VU studentų ir 81 užsienio šalių studentas. Tyrimas pretenduoja į tarptautinį tyrimą pagal tiriamųjų populiacijos kilmės šalį – tyrimo respondentai atstovauja 13 šalių. Bendra vizualinė tyrimo respondentų charakteristikų išraiška pagal procentinį dažnių pasiskirstymą pateikta 1 priede.

Tiriant studentų motyvus ir priežastis dalyvauti Erasmus mobilumo programoje, aiškintasi, kokios priežastys yra prioritetinės. Apklaustųjų atsakymai parodė, kad VU studentams svarbiausios priežastys yra šios: siekis tobulinti šnekamąją ir profesinę užsienio kalbas, pagerinti turimas akademinės žinias, įgyti tarptautinio/tarpkultūrinio bendravimo patirties. Tuo tarpu užsienio šalių studentams svarbiau yra įgyti tarptautinio/tarpkultūrinio bendravimo patirties, pagyventi užsienio šalyje, pakeliauti ir gerai praleisti laiką. Kitoms priežastims ir motyvams teikiama mažiau svarbos. Respondentų atsakymų skirtumai pateikti 2 paveiksle⁹.

Tiriant studijų internacionalizacijos įtaką studijų kokybei asmens kaitos požiūriu, aiškintasi, ar studijų užsienyje metu patobulėja studentų profesinės žinios ir įgūdžiai bei bendrieji gebėjimai. Respondentų at-

ferences between different independent sample applying Student *t* criterion was carried out, for specific instances factor analysis was applied. *Qualitative content analysis method* was also applied to study the content of responses to open-ended questions which revealed similarities/differences existing between theoretical characteristic of researched phenomenon and its expression in social reality.

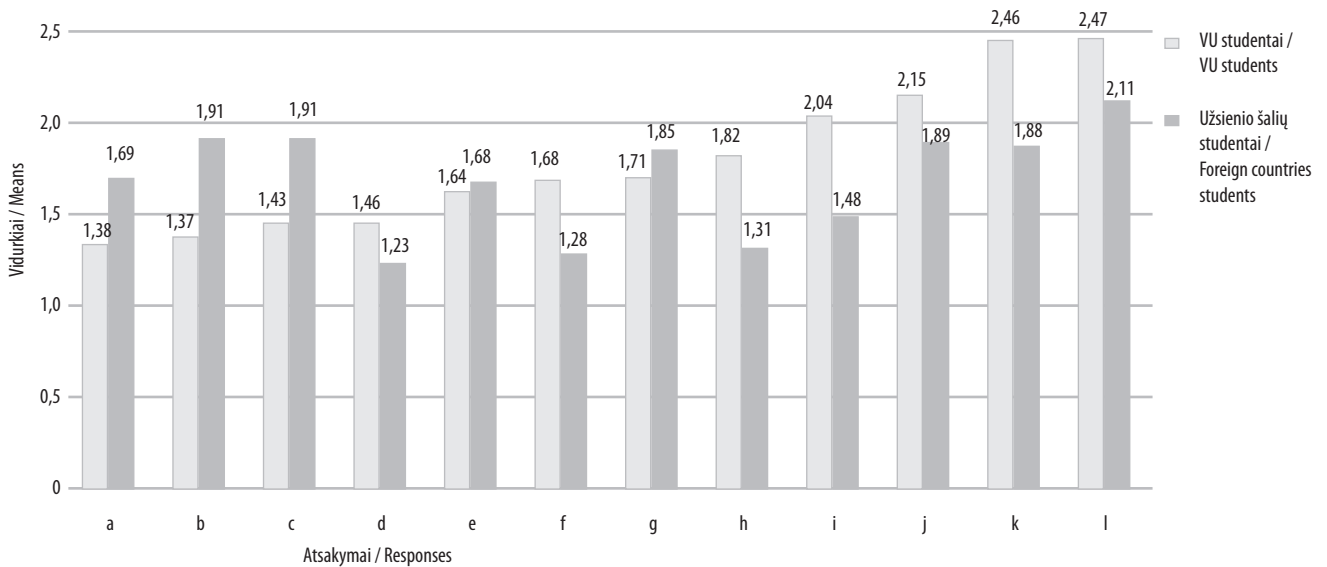
The questionnaire designed for Erasmus students was prepared in the Lithuanian and English languages. The instrument is based on theoretical assumptions of *Bologna Process conception* (*Sorbonne Declaration*, 1998; *Bologna Declaration*, 1999; *Prague Communiqué*, 2001; *Berlin Communiqué* 2003; *Bergen Communiqué*, 2005); *Higher education internationalisation conception* (Arum, Water, 1992; Knight, 2003, 2004, 2006 (b); Wende, 1997; Soderqvist, 2002); *intercultural competence conception* (Bhawuk, Brislin, 1992; Clyne, Rizvi, 1998; Greenholtz, 2000; Heyward, 2002; Rosenjack Burchum, 2002; Radzevičienė, 2003; Daly, Barker, 2005; Laužackas, 2005); *higher education quality fitness for purpose and transformation conceptions* (Harvey, Green, 1993; Chalkley, 1994; Kriščiūnas, Daugėlienė, 2001; Campbell, Rozsnyai, 2002; Strikanthan, Dalrymple, 2003; Lagrosen, Seyyed-Hashemi, Leitner, 2004).

The questionnaire composed of rank scales reflects the decrease of expression of the measured variable. The respondents were asked to rank their responses according to priorities. In the rank scale the lower rating i.e., 1-2, means more important priority, 2-3 – a respondent does not have opinion of the question or cannot rate its significance as has not encountered the analysed characteristic or the characteristic under investigation has a neutral weight, i.e. it is neither important, nor unimportant. In this way more reliable results were pursued to obtain. From 4 to 5 means insignificant importance of the analysed variable.

Characteristics of the research sample. Questionnaires online were sent to 303 respondents, return rate - 261 questionnaire. Among VU students the return rate was 88 per cent; among foreign students - 79 per cent. The total number of the research participants was 180 VU students and 81 foreign students. The research study may be treated as international according to representation of the sample by countries as the respondents represented 13 countries. General visual representation of the sample by their characteristics is presented in percent in Annex 1.

Researching students' motives and reasons of participation in Erasmus mobility programme the priority reasons were surveyed. The surveyed students' responses disclosed that the most essential reasons for VU students are: pursuit to improve colloquial and profession-based foreign languages, to improve academic knowledge, gain international/intercultural communication experience; whereas students from foreign countries indicate as more important such reasons: to acquire international/intercultural communication experience, live in a foreign country for

⁹ Duomenys šiame ir kituose paveiksluose pateikiami pagal VU studentų atsakymų vidurkių didėjimą.

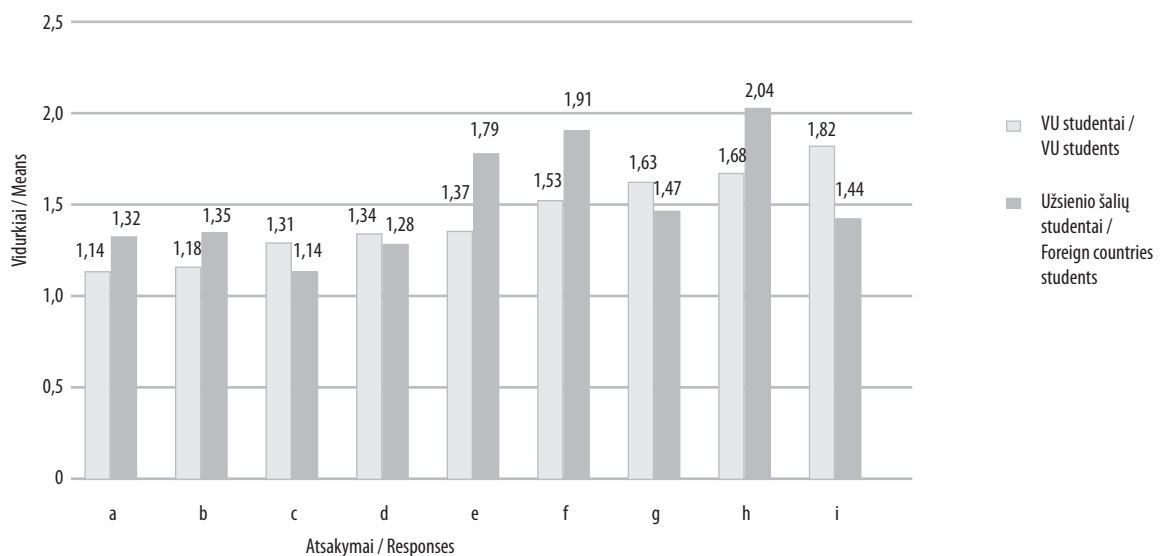
a – šnekamoji užsienio kalba / colloquial foreign language; b – profesinė užsienio kalba / profession-based foreign language; c – akademinės žinios / academic knowledge; d – tarpkultūrinis bendravimas / intercultural communication; e – bendrosios kompetencijos / generic competencies; f – gyvenimas užsienyje / life abroad; g – įsidarbinimo galimybės / employment opportunities; h – noras pakeliauti / wish for travelling; i – gerai praleisti laiką / nice time; j – savarankiškumo ugdymas / autonomy; k – noras būti nepriklausomu / development of independence; l – išmokti priimančios šalies kalbą / language of a hosting country.

2 pav. Dalyvavimo Erasmus mobilumo programoje priežasčių prioritetai (VU ir užsienio šalių studentų nurodytų priežasčių palyginimas).

[vertis, artėjantis prie 1, reiškia didesnę svarbą, tolstantis nuo jo – mažesnę]

Fig. 2. Priority reasons for participation in Erasmus mobility programme (comparison of indicated reasons between VU and foreign students).

Score approaching 1 means greater significance and receding from it – less significance

a – tarpkultūrinio bendravimo įgūdžiai / intercultural communication skills; b – profesinė užsienio kalba / profession-based foreign language; c – adaptacijos įgūdžiai / adaptation skills; d – sociokultūrinis lankstumas / socio-cultural flexibility; e – naujos teorinės žinios / new theoretical knowledge; f – bendrieji gebėjimai / general skills; g – dalykinio bendravimo įgūdžiai / subject-based communication skills; h – dalykinių problemų sprendimo įgūdžiai / subject matter problem solving skills; i – darbo tarptautinėje komandoje įgūdžiai / international team-work skills.

3 pav. Bendrųjų gebėjimų bei teorinių žinių tobulinimo galimybių studijų užsienyje metu (VU ir užsienio šalių studentų nuomonių palyginimas). [vertis, artėjantis prie 1, reiškia didesnę svarbą, tolstantis nuo jo – mažesnę]

Fig. 3. Opportunities of development of students' general competencies and profession-based knowledge and skills (comparisons of opinions between VU and students from foreign countries). Score approaching 1 means greater significance and receding from it – less significance

sakymai parodė, kad abiejose respondentų grupėse didesnę reikšmę įgyja bendrieji asmens gebėjimai ir sociokultūriniai įgūdžiai nei profesinės žinios. VU studentai nurodė, kad pirmiausia įgyjama bendravimo ir bendradarbiavimo su kitų kultūrų atstovais gebėjimų, patobulinama profesinė užsienio kalba, išsiugdomas prisitaikymas prie naujos aplinkos, lankstumas kitų sociokultūrinių gyvenimo ir veiklos sąlygų atžvilgiu. Kaip minėta, užsienio šalių studentai taip pat nurodo, jog studijos užsienyje suteikia daugiau bendrųjų ir sociokultūrinių žinių ir įgūdžių, o ne profesinių. Užsienio šalių studentai nurodė, kad pirmiausia išsiugdomas prisitaikymas prie naujos aplinkos, lankstumas kitų sociokultūrinių gyvenimo ir veiklos sąlygų atžvilgiu, įgyjama bendravimo ir bendradarbiavimo su kitų kultūrų atstovais gebėjimų, patobulinama profesinė užsienio kalba. Respondentų atsakymų skirtumai pateikti 3 paveiksle.

Tiriant studijų internacionalizacijos įtaką studentų ateities profesinei karjerai asmens įgytų žinių ir gebėjimų požiūriu, aiškintasi, kokios studijų užsienyje metu įgytos žinios ir gebėjimai gali suteikti daugiausiai konkurencinių pranašumų darbo rinkoje. Respondentų atsakymai parodė, jog didžiausią pranašumą gali suteikti įgyti bendrieji gebėjimai ir sociokultūriniai įgūdžiai, o ne dalykinės profesinės žinios. Tiek VU, tiek užsienio šalių studentai nurodė, kad didžiausią konkurencinį pranašumą darbo rinkoje gali suteikti *pagerėjusios užsienio kalbų žinios*. Kiti konkurenciniai pranašumai VU studentų požiūriu yra: gebėjimas komunikuoti profesine užsienio kalba, bendravimo tarpkultūrinėje/tarptautinėje aplinkoje patirtis, gebėjimas savarankiškai priimti sprendimus ir savarankiškai spręsti problemas. Užsienio šalių studentų požiūriu kiti konkurenciniai pranašumai yra: kitų tautų mentaliteto žinojimas, gebėjimas prisitaikyti prie naujos tarpkultūrinės aplinkos, bendravimo tarpkultūrinėje/tarptautinėje aplinkoje patirtis, gebėjimas bendrauti ir bendradarbiauti su kitų kultūrų atstovais. Respondentų atsakymų skirtumai pateikti 4 paveiksle.

Tiriant studijų internacionalizacijos įtaką studijų kokybei asmens kaitos požiūriu, atviru klausimu aiškintasi, kokia yra didžiausia studijų periodų užsienyje nauda. Atviru klausimu buvo siekiama atskleisti naujus aspektus, iliustruojančius tiriamą studijų internacionalizacijos poveikį studijų kokybei, t. y. gauti papildomos informacijos, kaip tiriamą fenomeną supranta akademinės bendruomenės nariai, reflektuodami savo patirtį, remdamiesi pateiktu klausimu. Į atvirą klausimą iš viso atsakė 94 asmenys, tai sudaro 36 proc. visų respondentų. Respondentų atsakymai į atvirus klausimus apdoroti *turinio (content) analizės metodu* (Mayring 2000; Šapranis, Merkys 2000; Žydžiūnaitė 2005 a, b). Teksto interpretavimas atliktas remiantis iškeltu tyrimo klausimu, į kurį

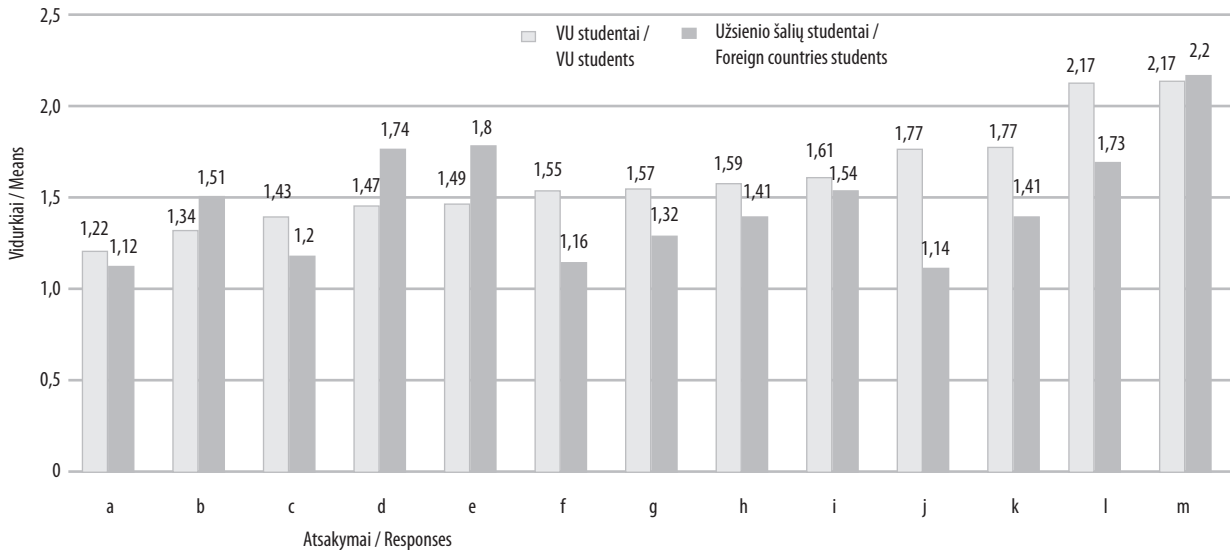
a while, travel and have a good time. Less significance is paid for other motives and reasons. Differences between the respondents' responses are presented in Fig. 2².

Researching the impact of internationalisation of studies on quality of studies in respect to a personal change, the question about development of students' professional knowledge, skills and general abilities during studies was studied. The respondents' answers have shown that in both research groups' personal general abilities and socio-cultural skills acquire greater significance than professional knowledge. VU students indicated that firstly they acquired communication and collaboration skills with representatives of other cultures, profession-based foreign language is also improved, and adaptability to new environment, flexibility in respect to other socio-cultural conditions of life and activities is acquired. As mentioned above, the study participants from foreign countries also indicate that studies abroad provide with more general and socio-cultural knowledge and skills than professional ones. Students from foreign countries firstly indicated acquisition of adaptability to a new environment, flexibility in respect to socio-cultural conditions of life and activities. Communication and collaboration abilities with representatives of other cultures are also gained and a profession-based foreign language is improved. The differences between respondents' responses are presented in Figure 3.

Research into the impact of internationalised studies on students' professional career in respect to acquired knowledge and abilities aimed at analysing which knowledge and skills attained during studies abroad can grant most competitive advantages in the labour market. The respondents' answers showed that the biggest advantage can give attained general abilities and socio-cultural skills opposed to profession-based subject knowledge. Both VU and foreign students indicated that *improved knowledge of a foreign language* can give the greatest competitive advantage in the labour market. From the VU students' viewpoint among the other competitive advantages there are: ability to communicate in a profession-based foreign language, experience of communication in intercultural/international environment, ability to make decisions and solve problems independently. From the foreign students' viewpoint other competitive advantages are: awareness of other cultures mentality, ability to adapt to a new intercultural environment, experience of communication in intercultural/international environment, ability to communicate and collaborate with representatives from other cultures. The differences between the respondents' responses are presented in Figure 4.

Research into the impact of internationalisation on the quality of studies in respect to a personal change an open-ended question was presented to find out what is

² Data in this and following figures are presented according to VU students' responses increase in means

a – pagerėjusios užsienio kalbų žinios / improved foreign language knowledge; b – gebėjimas komunikuoti profesine užsienio kalba / ability to communicate in a foreign language; c – bendravimo tarpkultūrinėje / tarptautinėje aplinkoje patirtis / experience in international / intercultural environment; d – gebėjimas savarankiškai priimti socialinius sprendimus / ability to make social decisions independently; e – gebėjimas savarankiškai spręsti dalykines problemas / ability to solve subject matter problems independently; f – gebėjimas prisitaikyti prie naujos tarpkultūrinės aplinkos / ability to adapt to a new intercultural environment; g – gebėjimas bendrauti ir bendradarbiauti su kitų kultūrų atstovais / ability to communicate and collaborate with representatives of other cultures; h – gebėjimas dirbti tarpkultūrinėje komandoje / ability to work in an intercultural team; i – gebėjimas orientuotis nežinomoje aplinkoje ir pasitikėti savimi / ability to orientate in an unknown environment and self-confidence; j – kitų tautų mentaliteto žinojimas / awareness of other nations' mentality; k – kitų šalių gyvenimo bei žmonių santykių pažinimas / knowledge of other countries life and human relations; l – problemų, kurias sprendžia kitos valstybės studijuojamos specialybės srityje, žinojimas / knowing problems in the area of subject studies that are solved by other countries; m – užsienio šalyje keliamų reikalavimų studijuojamos srities specialistams žinojimas / knowing of requirements in foreign countries posed to the professionals in the area of studies.

4 pav. **Studijų užsienyje metu įgytos žinios ir gebėjimai, galintys suteikti studentams konkurencinius pranašumus darbo rinkoje (VU ir užsienio šalių studentų nuomonių palyginimas).** Įvertis, artėjantis prie 1, reiškia didesnę svarbą, tolstantis nuo jo – mažesnę

Fig. 4. **Knowledge and skills acquired during studies abroad that can grant students' competitive advantages in the labour market (comparison between VU and foreign students' opinions).** The score approaching to 1 means greater significance and receding from it – less significance

atsakoma per suformuluotas kategorijas. Iš VU studentų atsakymų tekstų iš viso ekstrahuotos 7 kategorijos, parodančios studijų užsienyje naudą. Tarp jų keturios kategorijos – *studentų asmeninis tobulėjimas; studentų akademinė pažanga; konkurenciniai pranašumai darbo rinkoje* bei *įgytos patirties, sukauptų žinių pritaikumas* – patvirtina teorijų pagrindu sukonstruoto tyrimo instrumento pagrįstumą ir identifikuoja tiriamo fenomeno charakteristikas. Likusios trys kategorijos – *studijų kokybės įvertinimas ir palyginimas; kontaktų užmezgimas; studentų pasirengimas tęsti studijas* – iliustruoja naujas, į tyrimo instrumentą neįtrauktas autentiškas tiriamo fenomeno charakteristikas. Iš užsienio šalių studentų atsakymų tekstų iš viso ekstrahuotos taip pat 7 kategorijos, parodančios studijų užsienyje naudą. Tarp jų keturios kategorijos – *studentų asmeninis tobulėjimas; studentų akademinė pažanga; konkurenciniai pranašumai darbo rinkoje; VU internacionalizacijos proceso kokybės įvertinimas* – patvirtina teorijų pagrindu sukonstruoto tyrimo instrumento ir identifiukuoto tiriamo fenomeno charakteristikų pagrįstumą. Likusios trys kategorijos –

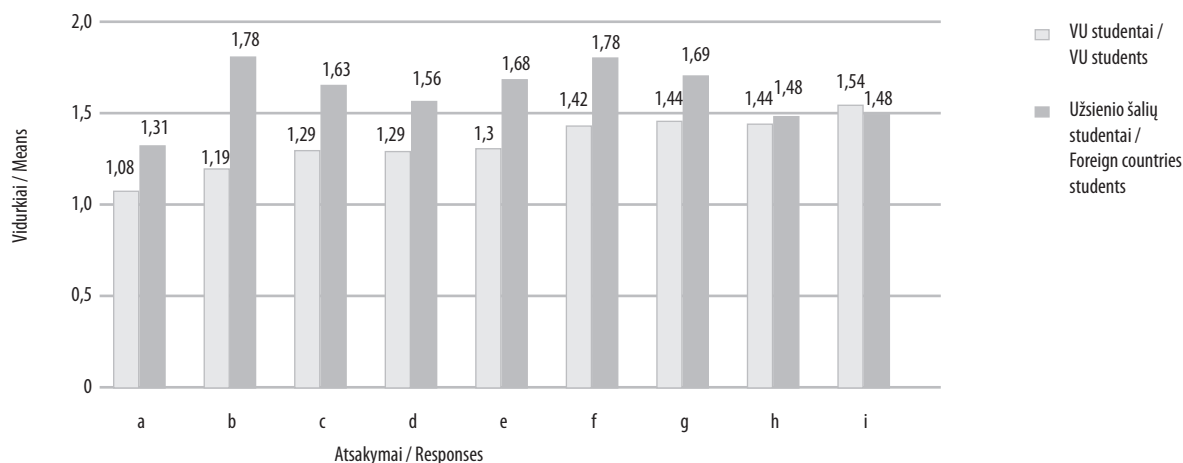
the biggest benefit from studying abroad. This question aimed at revealing new aspects that illustrate the impact of internationalised studies on the quality of studies, i.e. to obtain more information, how a researched phenomenon is understood by the members of academic community, who reflecting upon their personal experience approach the discussed question. 94 persons presented their replies and that comprised 36 percent of the sample. The answers to the open-ended questions were processed using the *content analysis method* (Mayring 2000; aparnis, Merkys 2000; Žydzūnaitė 2005 a, b). The interpretation of the text was conducted through formulated categories and, thus answering the posed question. 7 categories indicating the value of studies abroad were extracted from the texts of VU students' answers. Among them four categories – *students' personal development, students' academic progress, competitive advantages in the labour market and adaptability of acquired knowledge* – confirmed validity of research instrument constructed on the bases of theories and identified characteristics of the researched phenomenon. The other three categories – *comparison and evalu-*

kontaktų užmezgimas; teigiamos emocijos; studentų apsisprendimas dėl tolesnės studijų krypties – iliustruoja naujas, į tyrimo instrumentą neįtrauktas autentiškas tiriamo fenomeno charakteristikas. Tiek VU, tiek užsienio šalių studentų atsakymuose dominuoja *studentų asmeninio tobulėjimo* kategorija. Svarbu pabrėžti, kad, nepaisant to, jog studentų asmeninio tobulėjimo kategorija tokių subkategorijų kaip „savarankiškumas“, „prisitaikymas“, „veikimas tarptautinėje aplinkoje“ ir pan. forma buvo įtraukta į tyrimo instrumentą, atsakymai į atvirą klausimą parodė, kad studijų internacionalizacija taip pat turėjo įtakos studentų požiūriams ir vertybėms, tokioms kaip pagarba, tolerancija kitų kultūrų atžvilgiu, atviras mąstymas, be to, tai ugdė tokius gebėjimus kaip kritinis mąstymas, savikritiškumas ir pan. *Studentų akademinės pažangos* kategorija apima studentų išreikštą nuomonę apie naujų arba papildomų studijuojamos specialybės srities, profesinių žinių ir įgūdžių įgijimą, taip pat įgytus puikius komunikavimo užsienio kalba įgūdžius. Kita pagal gausą iš VU studentų atsakymų išskirta kategorija – *studijų kokybės įvertinimas ir palyginimas* – atskleidė, kad studentams studijos užsienio aukštojoje mokykloje buvo naudingos dar ir todėl, jog jie galėjo pamatyti skirtumus tarp didaktinių ir studijų proceso organizavimo tradicijų. Studentai nurodė, kad įvairūs studijų metodai, galimybė rinktis dalykus ir pan. turėjo teigiamos įtakos jų savarankiškumo įgūdžiams bei motyvacijai studijuoti. Ši kategorija taip pat apima ir studijų kokybei užtikrinti reikalingų metodinių priemonių (literatūros, straipsnių) išteklių prieinamumą. *Kontaktų užmezgimo* kategorija rodo, kad studentai įžvelgia tarptautinių asmeninių ryšių naudą tiek asmeniniam, tiek profesiniam jų gyvenimui. Atkreiptinas dėmesys į išskirtą *studentų pasirengimo/apsisprendimo tęsti studijas* kategoriją, kuri rodo, kad studijų internacionalizacija asmeniui suteikia galimybes save įvertinti ir priimti sprendimą dėl tolesnio tobulinimosi. Užsienio studentų atsakymuose išskirta *teigiamų emocijų* kategorija, susijusi su sociokultūriniais aspektais: simpatija, žavėjimasis aplinka, kuri supo juos jų studijų metu.

Tiriant priežastis, kurios turėtų skatinti aukštąją mokyklą internacionalizuoti savo studijas, aiškintasi, kokie motyvai yra prioritetingi skirtingoms akademinės bendruomenės grupėms. Respondentų atsakymai parodė, kad tiek VU, tiek užsienio šalių studentai kaip svarbiausią priežastį internacionalizuoti studijas nurodo siekį tobulinti studijų turinio (programų, atskirų dalykų ir pan.) ir studijų proceso (studijų metodų, formų ir pan.) kokybę. Aukštosios mokyklos motyvas internacionalizuoti studijas siekiant, kad universitetas taptų patrauklus, konkurencingas, turėtų kokybiškos institucijos reputaciją bendrojoje Europos aukštojo mokslo erdvėje, VU studentams yra trečioje / ketvirtoje vietoje pagal vidurkių

ation of study quality, affiliation of contacts and relations, students' readiness to continue studies - illustrate new, authentic, characteristics of the researched phenomenon, not included into the instrument. 7 categories indicating the value of studies abroad were extracted from the texts of foreign students' answers too. Among them four categories – *student personnel development, students' academic progress, competitive advantages in the labour market, and evaluation of quality of VU internationalisation process* – confirmed validity of research instrument constructed on the basis of theories and identified the characteristics of research phenomenon. The other three categories - *affiliation of contacts and relations, positive emotions, students decisions regarding further studies* – illustrate new characteristics of phenomenon not included in to the research instrument. The *personal development category* prevails in both groups - VU students and students from foreign countries - responses. It needs to be stressed that notwithstanding that students' personal development category was included into the research instrument in a form of such subcategories as "independence", "adaptability", "operating in an international environment" and so on, the responses to the open-ended question indicated that internationalised studies had also an impact on students' attitudes and values such as respect, tolerance in respect to other cultures, open mindedness; furthermore, they developed such abilities as critical thinking, self – criticism and others. *Students' academic progress category* includes students' opinion of new and extra studied subject area acquisition of professional knowledge and skills and also acquired excellent communication in foreign language skills. The next category distinguished by its abundance in VU students' responses was *evaluation and comparison of the quality of studies* – revealed that studies in a foreign higher education institution were useful for students because they could see differences between traditions of didactics (teaching/learning) and organisation of the study process. Students indicated that various study methods, opportunities to select study subjects and etc. had a positive impact on their skills of independence and motivation of studying. This category also includes accessibility to discipline means (literature, articles), resources necessary to ensure the quality of studies. The category of *making contacts and relations* shows that students see the benefit of personal international relations for their personal and professional life. A due attention should be paid to students' *readiness/self-determination to continue studies* category, which shows that internationalised studies offer opportunities for self-evaluation and decision making concerning further development. In foreign students' responses a *positive emotions* category was distinguished related to socio-cultural aspects: liking, admiration in environment surrounding them in the period of their studies.

Studying the reasons that should encourage a higher education institution to internationalise studies, an at-

a – tobulinti studijų turinio ir studijų proceso kokybę / improve the quality of the curriculum; b – tobulinti visos veiklos kokybę internacionalizacijos poreikiams / improve the quality of overall activity for the needs of internationalisation; c – sėkminga absolventų integracija į nacionalinę/tarptautinę darbo rinką / successful integration of graduates into national/international labour market; d – tapti patraukliu, konkurencingu, kokybiškos institucijos reputaciją turinčiu universitetu / become attractive, competitive, quality possessing university; e – universitete įdiegti tarptautinius akademinius standartus / implement international academic standards at university; f – pritraukti geriausių šalies abiturientus bei dėstytojus ir mokslininkus / attract the best school-leavers, teachers, researchers; g – pritraukti kuo daugiau užsienio šalių studentų bei geriausių užsienio dėstytojų ir mokslininkų / attract possibly the biggest number of students from foreign countries and the best foreign teaching staff and researchers; h – ugdyti demokratišką, tolerantišką, kosmopolitinę universiteto dvasią / foster a democratic, tolerant, cosmopolitan university spirit; i – išsiųsti kuo daugiau studentų studijoms ir dėstytojų dėstyimo periodams į užsienį / send possibly the biggest number of students to study and academic staff for teaching period abroad.

5 pav. Priežastį, kurios turėtų skatinti aukštąją mokyklą internacionalizuoti savo studijas, prioritetai (VU ir užsienio šalių studentų nuomonių palyginimas).

[vertis, artėjantis prie 1, reiškia didesnę svarbą, tolstantis nuo jo – mažesnę

Fig. 5. Prioritising reasons that should stimulate a higher education institution to internationalise their studies (comparison of VU and foreign countries students opinions). Score approaching 1 means a greater significance, receding from it – less significance

pasiskirstymo eiliškumą. Šis ir sėkmingos absolventų integracijos į nacionalinę/tarptautinę darbo rinką motyvai VU studentams yra vienodos svarbos. Užsienio šalių studentams universiteto siekis tapti patraukliu, konkurencingu, kokybiškos institucijos reputaciją turinčiu universitetu bendrojoje Europos aukštojo mokslo erdvėje yra panašioje pozicijoje, kaip nurodė ir VU studentai, t. y. ketvirtoje vietoje, o sėkminga absolventų integracija į nacionalinę/tarptautinę darbo rinką – penktoje pozicijoje. VU studentams antra pagal svarbą priežastis – tobulinti visos aukštosios mokyklos veiklos kokybę, internacionalizacijos poreikiams adaptuojant organizacinę struktūrą, studijų planavimą ir įgyvendinimą, materialiuosius išteklius, personalo kvalifikacijos tobulinimą ir pan.

Analizuojant šio atsakymų bloko rezultatus matyti, kad, nepaisant skirtingo prioritetų eiliškumo, VU ir užsienio šalių studentų požiūris į aukštosios mokyklos studijų internacionalizacijos priežastį svarbą statistiškai reikšmingai nesiskiria. *Siekis išsiųsti kuo daugiau studentų studijoms ir dėstytojų dėstyimo periodams į užsienį* (vidurkių skirtumas – 5,7410, Stjudento kriterijus $t = .631$, $p > 0,05$) bei *siekis formuoti demokratišką, tolerantišką, kosmopolitinę universiteto dvasią* (vidurkių skirtumas – -3,7037, Stjudento kriterijus $t = -.423$, $p > 0,05$). Vadinas, tiek VU

tempt was made to research which motives are underlying for different academic community groups. The respondents' replies pointed out that both VU and foreign countries students as the most essential reason to internationalise studies specified the aim to improve the quality of curriculum (syllabi, separate study subject and etc.) and study process (learning methods, forms and etc.). The motive of a higher education institution to internationalise studies seeking to become an attractive, competitive, having a reputation of a quality institution in the common European higher education area VU students rank in the third/fourth position by distribution of means according to priority. This and graduates' successful integration into the national/international labour market are in the same position from VU students' viewpoint. Foreign students view the category of a university pursuit of becoming an attractive, competitive institution, possessing a good reputation within the common European higher education area is ranked in a similar to VU students' position – the 4th and students' successful integration into national/international labour market in the 5th position. The second priority reason for VU students is to improve the quality of activity of the whole higher education institution adapting organizational structure, planning of studies, implementation, material resources, staff qualification development and so on for internationalisation needs.

studentai, tiek užsienio šalių studentai kaip vienodos svarbos studijų internacionalizavimo priežastis nurodo akademinės bendruomenės tarptautinio mobilumo didinimą bei tarptautinį/tarpkultūrį sugyvenimą. Respondentų atsakymų skirtumai pateikti 5 paveiksle.

Atlikta atsakymų bloko į klausimo „Kokios svarbiausios priežastys turėtų skatinti aukštąją mokyklą internacionalizuoti savo studijas?“ faktorinė analizė kintamuosius leido redukuoti į mažus „rinkinius“ (faktorius), atspindinčius bendrąsias veiksnių charakteristikas. Faktorinė analizė išskyrė vieną veiksnį (2 priedas), kurį sudarančių kintamųjų svoris (Ln) tenkina sąlygą $L > 0,6$. Didžiausią svorį turintis kintamasis veiksnio turinio struktūroje yra „raktinis“, kiti kintamieji – paaiškinantys, papildantys, pagrindžiantys „raktinį“ kintamąjį. Tokiu būdu galima susiformuoti visavertę sampratą apie konkretaus veiksnio turinio elementus. Kadangi veiksnių pavadinimus suformuluoja pats tyrėjas, tyrimo autoriai faktorinės analizės rezultatų pagrindu išskirtą veiksnį pavadino *Sisteminio kokybės tobulinimo* veiksmu, kurio „raktinis“ požymis yra visos aukštosios mokyklos veiklos kokybės tobulinimas, adaptuojant ją internacionalizacijos poreikiams. Papildomi požymiai – sėkminga absolventų integracija į nacionalinę/tarptautinę darbo rinką ir studijų turinio bei proceso kokybė. Skirtingų šalių studentams tai apskritai yra labiausiai tarpusavyje artimos priežastys internacionalizuoti studijas.

4 INTERNACIONALIZUOTŲ STUDIJŲ KOKYBĖS VERTINIMO KRITERIJAI IR RODIKLIAI

Remiantis šiame straipsnyje pristatytais teorinio ir empirinio tyrimo rezultatais, kuriais identifikuojami aukštojo mokslo socialinių dalininkų – studentų ir kitų dalį atsakomybės prisiimančių asmenų bei socialinių grupių poreikiai, interesai, taip pat internacionalizuotų studijų dalyvių požiūris, galima pagrįstai formuluoti specifinius internacionalizuotų studijų kokybės vertinimo kriterijus ir rodiklius, t. y. bendruosius aukštojo mokslo kokybės dimensijų kriterijus ir rodiklius keisti specifiniais internacionalizuotoms studijoms aktualiais kokybės vertinimo kriterijais ir rodikliais, pagal kuriuos gali būti sprendžiama apie esamą internacionalizuotų studijų kokybės lygį. 1 lentelėje pateikta keletas internacionalizuotų studijų galimų kokybės vertinimo kriterijų ir juos nusakančios (apibūdinantys) kokybinio ir kiekybinio pobūdžio rodikliai.

Remiantis mokslininkų parengta teoriniais ir empiriniais tyrimais pagrįsta aukštojo mokslo kokybės dimensijų ir vertinimo kriterijų visuma (Savickienė, Pukelis, 2004), įprastiniame instituciniame aukštosios mokyklos

Analysis of the results on this bloc of questions does not indicate a statistically significant difference between VU and foreign countries students' attitude towards prioritizing the reasons of internationalisation of higher education. *The aim to send as many as possible students for studies and university teachers for lecturing periods abroad* (difference of means – 5,7410, Student criterion $t = .631, p > 0,05$) and the *aim to create a democratic, tolerant cosmopolitan university atmosphere* (difference of mean score – 3,7037, Student criterion $t = -.423, p > 0,05$). Thus, both VU students and students from foreign countries indicate as the same significance the reason of internationalisation of studies increase in international mobility among academic community and international/intercultural cohesion. The differences between the respondents' responses are illustrated in Fig. 5.

Factor analysis of the answer bloc (bloc of answers) to the question „What reasons in your opinion should stimulate an institution of higher education to internationalise its studies?“ allowed to reduce the variables into small “sets” (factors), which reflected general characteristics of the factors. The factor analysis distinguished one factor (see Annex 2), composed of variables having weight (Ln) that satisfy the condition $L > 0,6$. The biggest weight possessing variable in the structure of content of a factor is „key“, whereas the other variables – have an explanatory, additional meaning, evidencing the „key“ variable. In this way it is possible to formulate a holistic conception of elements constituting a content of a particular factor. As the titles of factors are formulated by a researcher himself/herself, the authors of this research a factor distinguished on the results of the factor analysis called *Systemic quality development factor* which key characteristic is development of overall higher education institution activity adapting it to the needs of internationalisation. Additional characteristics are successful graduates' integration into national/international labour market and quality of curriculum. For students from different countries these are the most nearly related reason for internationalisation of studies.

4 CRITERIA AND INDICATORS OF QUALITY ASSESSMENT OF INTERNATIONALISED STUDIES

On the grounds of theoretical and empirical results presented in the article which identify higher education stakeholders' (students and other persons and groups, taking part of responsibility for the quality of studies) needs, interests and also participants of internationalised studies attitudes, specific criteria and indicators of internationalised study quality assessment can be reasonably formulated, i.e. the general criteria and indicators of higher education quality dimensions can be substituted by specific criteria and indicators relevant for quality assessment of internationalised studies according to which the present level of internation-

veiklos kokybės vertinimo procese vienos svarbiausių yra *misijos, valdymo ir strategijos* dimensijos (Savickienė, Pukelis, 2004; Dienys, Pukelis, Žiliukas, 2005). Todėl, remiantis tyrimu nustatytais Socrates/Erasmus programos dalyvių interesais ir poreikiais, galima formuluoti vieną iš daugelio šios dimensijos vertinimo kriterijų, atskleidžiantį, ar aukštosios mokyklos suformuluoti studijų internacionalizacijos tikslai atitinka studijuojančiųjų poreikius ir interesus (1 lentelė, K1).

Aukštojo mokslo kokybės *studentų tobulėjimo* dimensija paprastai siejama su studijuojančiųjų akademinė, profesinė pažanga bei asmenine kaita žinių, įgūdžių, vertybių ir požiūrių prasme (Savickienė, Pukelis, 2004). Pabrėžtina, kad šią kokybės dimensiją labai sunku patikimai ir objektyviai įvertinti grindžiant tiek kokybiniais, tiek kiekybiniais rodikliais, nes, pavyzdžiui, asmeninis tobulėjimas yra labai sunkiai pamatuojamas. Tačiau, derinant skirtingus informacijos šaltinius, galima formuluoti internacionalizuotų studijų kokybės kriterijus ir juos nu-

alised study quality can be judged. In table 1 some possible criteria of internationalised studies quality assessment and twofold type (quantitative and qualitative) indicators characterizing them are formulated.

With reference to the set of higher education quality dimensions and assessment criteria prepared by scholars (Savickienė, Pukelis, 2004), and basing on theoretical and empirical research, the most essential dimensions are mission, management and strategy in a usual institutional quality assessment process of higher education institution activity (Savickienė, Pukelis, 2004; Dienys, Pukelis, Žiliukas, 2005). Therefore, grounding on Socrates/Erasmus programme participants' interests and needs identified in the research one of many assessment criterion of this dimension can be formulated that discloses whether the aims of internationalisation of studies stated by a higher education institution match students' needs and interests (Table 1, C1).

Students' self-development dimension in (within) higher education quality assessment is usually linked to

1 lentelė. **Studijų internacionalizavimo kokybės vertinimo kriterijai ir jų rodikliai**
Table 1. **Quality assessment criteria and indicators of internationalised studies**

KRITERIJUS / CRITERION	RODIKLIAI / INDICATORS	
	R1 (KOKYBINIAI) / I 1 (QUALITATIVE)	R2 (KIEKYBINIAI) / I 2 (QUANTITATIVE)
K1 / C1 Aukštosios mokyklos suformuluotų tikslų, siekiant studijų internacionalizacijos, adekvatumas socialinių dalininkų poreikiams / Adequacy of the stated aims of higher education institution seeking internationalisation of studies to the needs of stakeholders	Socialinių dalininkų pasitenkinimas tarptautinio mobilumo veikla ir jo rezultatais / Stakeholders satisfaction with the activity of international mobility and its results	Tarptautinių projektų (studijų modernizavimas, studijų programų kūrimas, daugiašalių tinklų formavimas, naujovių perkėlimas ir kūrimas ir pan.), tobulinančių akademinės bendruomenės narių akademinės ir tarpkultūrinės kompetencijas ir pan. spektras ir kiekis / Scope and quantity of international projects (modernisation of studies, study programmes design, multinational network building, transfer of and construction of innovations and etc.) that develop competencies and alike of academic community members
K2 / C2 Studentų, studijuojančių pagal internacionalizuotas studijų programas, akademinė pažanga / Academic progress of students, studying by internationalised study programmes		Studijuojančiųjų pagal internacionalizuotas studijas nubyrimo procentas, palyginti su studentais, nepatyrusiais studijų internacionalizacijos / Drop-out percent of students studying within internationalised studies in comparison to students having no internationalisation experience
K3 / C3 Studentų, studijuojančių pagal internacionalizuotas studijų programas, asmeninis tobulėjimas / Personal development of students, studying by internationalised study programmes	Studijų programų ar jų dalies (atskirų dalykų/ modulių) tobulinimas, atsižvelgiant į akademinės bendruomenės narių tarptautinę patirtį ir pasiekimus /	Studijų (dėstymo/studijavimo) metodų, reikalaujančių studijuojančiųjų gebėjimo dirbti komandoje, kūrybiškumo, savarankiškumo ir pan., pritaikymo ir efektyvumo procentas, lyginant internacionalizuotų ir neinternationalizuotų studijų studentų grupes / Methods of studies (lecturing/studying), requiring from students teamwork, creativity, independence and other abilities application and effectiveness comparing internationalised and non-internationalised students' groups
K4 / C4 Studentų, studijuojančių pagal internacionalizuotas studijų programas, pasirengimas tęsti studijas / Students, studying by internationalised study programmes readiness to continue studies	Development of study programmes or their part (particular subjects/modules) considering experience and achievements of academic community members	Studentų, patyrusių studijų internacionalizaciją, studijų tęstinumo (bachelor – magistrantūroje, magistrantų – doktorantūroje) Lietuvos ir užsienio šalių aukštosiose mokyklose procentas / Rate of students with internationalised studies experience in Lithuanian and foreign higher education institutions in respect to continuation of studies (bachelor's, master's, doctoral studies)
K5 / C5 Studentų, studijuojančių pagal internacionalizuotas studijų programas ir jas baigusiu, pasirengimas profesinei veiklai / Readiness for professional career among students, studying by internationalised study programmes and graduates		Absolventų, studijavusių pagal internacionalizuotas studijų programas, įsidarbinimo lygis / Employability rate of students who studied by internationalised studies

sakančius kiekybinius rodiklius, leidžiančius įvertinti tokių studijų vertę studijuojančiųjų akademinę pažangą (1 lentelė, K2), asmeniniam tobulėjimui (1 lentelė, K3), pasirengimui tęsti studijas (1 lentelė, K4) bei profesinei veiklai¹⁰ (1 lentelė, K5).

Sunkiausiai išmatuojamus kokybinius pokyčius ir studijų internacionalizacijos pridedamąją vertę galima nustatyti ne tik vertinant studentų akademinę pažangą ir jų asmeninius gebėjimus „prieš“ ir „po“ atitinkamo studijų ciklo (kas yra brangu ir mažai tikėtina, kad bus nuolat matuojama), ne tik prašant pareikšti savo nuomonę apie asmeninius (žinių, gebėjimų, vertybių ir požiūrių) pokyčius anoniminių apklausų metu. Studentas yra studijų proceso bendradalyvis (Šiugždienė, 2001; Adomaitienė, 2002; Žekevičienė, 2003), centrinė studijų figūra (Žekevičienė, 2003; Cheng, 2003), todėl taip pat atsaakingas už studijų kokybę (Pukelis, Pileičikienė, 2005). Vadinasi, svarbu išskirti ir tokį vertinimo kriterijų: kaip *studijų pasiekimai* – studijų metu studento įgytos žinios, gebėjimai ir vertybės, kitaip tariant ar subjektyvūs studijų rezultatai (Pukelis, Pileičikienė, 2005) atitinka *studijų rezultatus* – objektyvius visuomenės ir darbo pasaulio reikalavimus studijų metu įgyjamoms kompetencijoms, kuriomis remiantis pripažįstama absolvento kvalifikacija (Pukelis, Pileičikienė, 2005). Toks kokybinis rodiklis parodytų: 1) ar internacionalizuotų studijų kontekste vyksta asmens kaita, t. y. ar jis/ji įgyja/neįgyja kompetencijų, leisiančių jam/jai dirbti ir veikti šiandieninėje bei rytojaus tarptautinėje/tarptautinėje aplinkoje? 2) ar aukštojoje mokykloje atliekamas studentų studijų rezultatų (įgytų kompetencijų) monitoringas, pavyzdžiui, naudojant pasiūlytus kiekybinius rodiklius? 3) ar atsižvelgiant į monitoringo rezultatus, pasitelkiant studijų internacionalizaciją patyrusius studentus, kaip socialinius dalininkus, *tikslinami* studijų rezultatai? Taigi nustatoma, ar atsižvelgiant į tarptautinio mobilumo rezultatus, liudijančius, kad galima įgyti atitinkamų kompetencijų, tokių kompetencijų siekiamybė tampa objektyviais reikalavimais, keliamais kiekvienam studijuojančiajam, jei aukštoji mokykla siekia parengti studentus dirbti naujame tarptautiniame kontekste, tenkinant verslo ir visuomenės poreikius. Ypač svarbus kokybinių pokyčių, kuriuos nulėmė tarptautinė veikla ir aukštosios mokyklos vykdomos studijų programos, apimančios struktūruotą ir nuoseklų teorinių ir praktinių parametrų nuo studijų rezultatų iki materialinių išteklių visumą, vertinimas. Jis atskleistų, yra ar nėra sisteminis visos aukštosios mokyklos veiklos kokybės tobulinimas, adaptuojant ją internacionalizacijos poreikiams, ar studijų rezultatai atitinka tarptautinę dimensiją, ar absolventams pripažįstamos

students' academic, professional achievement and personal transformation in respect to knowledge, skills, values and attitudes (Savickienė, Pukelis, 2004). It needs to be stressed that unbiased and reliable evaluation of this quality dimension is difficult to perform basing on quantitative and qualitative indicators as, for example, personal development does not easily yield to measuring. But, combining different information sources, it is possible to formulate criteria of internationalised studies quality and quantitative indicators explicating them, that allow to measure the value of such studies for students' academic progress (Table 1, C2), personal development (Table 1, C3), readiness to continue studies (Table 1, C4), and professional activity³ (Table 1, C5).

Although it is the most complicated to measure the qualitative changes and added value of internationalised studies, it is possible to measure the latter not only assessing students' academic progress and their personal development before and after the study cycle (which is costly and likely not probable to be measured constantly), and not only surveying the personal changes (knowledge, skills, values and attitudes) in anonymous questionnaires. A student is a study process participant (Šiugždienė, 2001; Adomaitienė, 2002; Žekevičienė, 2003), central figure of studies (Žekevičienė, 2003; Cheng, 2003), therefore also responsible for quality of studies (Pukelis, Pileičikienė, 2005). Consequently, it is essential to distinguish the assessment criterion as study achievements – knowledge, abilities and values acquired during studies, in other words subjective results of studies (Pukelis, Pileičikienė, 2005) correspond to study results – objective requirements of societal and working world for competencies acquired at studies, basing on which a graduate's qualification is recognized (Pukelis, Pileičikienė, 2005). Such a qualitative indicator would show: 1) whether a personal change is taking place in the internationalised study context, i. e. whether he/she acquires or not competencies empowering him/her to work and operate in today's and tomorrow's international/intercultural environment? 2) whether a monitoring of students study results (acquired competencies) is carried out in a higher education institution, for example, using qualitative indicators? 3) whether study results are revised in respect to results of monitoring focusing on internationalisation experienced students as stakeholders? Thus it is evaluated, whether the pursuit of such competencies becomes an objective requirement raised for every student if a higher education institution aims at training students to work in a new, international context to meet business and societal demands in respect to international mobility results evidencing that appropriate competencies can be acquired. Particularly im-

¹⁰ Pasirengimo profesinei veiklai internacionalizuotų studijų kokybės vertinimo kriterijus plačiau aptartas: Juknytė-Petreikienė I. (2006). *Aukštosios mokyklos internacionalizacija: parametrai ir kokybės vertinimas* // Aukštojo mokslo kokybė. Kaunas: VDU, Nr.3, p. 92-122. (ISSN 1822-1645).

³ Readiness for professional activity criterion in internationalised studies quality assessment has been comprehensively discussed in Juknytė-Petreikienė I. (2006). *Internationalisation of Higher Education School: Parameters and Quality Assessment* // Aukštojo mokslo kokybė / *Quality of Higher Education*, 3. Kaunas: VDU, p. 92-122.

kompetencijos atitinka tarptautinius reikalavimus ir yra adekvačios tarptautinės darbo rinkos poreikiams.

Remiantis teoriniais aukštojo mokslo kokybės vertinimo pagrindais bei tarptautinių mainų dalyvių patirtį atskleidžiančiais taikomaisiais tyrimais, parodančiais, ar tam tikri internacionalizuotų studijų požymiai gali ar negali būti matuojami, pagal kiekvieną aukštojo mokslo kokybės dimensiją galima formuluoti ir kitus aukštojo mokslo internacionalizavimo kokybės vertinimo kriterijus ir išskaidyti juos į kiekybinius ir kokybinius rodiklius. Tyrimų, atskleidžiančių internacionalizuotų studijų subjektų patirtį, naudojimas vertinant internacionalizuotų studijų kokybę leistų surinkti ir susisteminti strateginę informaciją, t. y. patikimai identifikuoti internacionalizuotų studijų kokybę ir vertę bei planuoti tobulintinas sritis koreguojančius veiksmus.

IŠVADOS

Studentų ir akademinio personalo tarptautinis mobilumas daugelį amžių buvo sudedamoji aukštojo mokslo dalis. Tačiau reikšmingas akademinės bendruomenės tarptautinio mobilumo augimas prasidėjo tik per pastaruosius dešimtmečius, jį skatino aukštojo mokslo socialinių dalininkų interesai ir poreikiai, ekonominė nauda, socialiniai aukštojo mokslo kokybės tobulinimo motyvai. Didėjantis tarptautinis mobilumas ir internacionalizuotos studijos atveria daug naujų galimybių ir tuo pat metu formuoja naujus poreikius. Vienas iš tokių poreikių – praturtinti studijuojančiųjų išsimokslinimą tarptautine patirtimi, ugdant jų tarpkultūrines kompetencijas ir kitus bendruosius gebėjimus.

Kiekvienai Europos aukštajai mokyklai tenka didelė atsakomybė parengti studentus dirbti naujame tarptautiniame kontekste, tenkinant verslo ir visuomenės poreikius, todėl aktuali tampa abipusių studentų mainų vertės bei kokybės analizė. Tyrimai, atskleidžiantys tarptautinio akademinio mobilumo dalyvių patirtį, vertinant organizacinę ir akademinę internacionalizuotų studijų lygį bei jų poveikį dalyvių asmeniniam ir profesiniam tobulėjimui, turi taikomąją vertę ir gali sėkmingai prisidėti prie institucijos internacionalizavimo kokybės vertinimo ir tobulinimo. Tokia empirinių duomenų bazė leidžia susisteminti strateginę informaciją, laiduojančią galimybes pagrįstai įvertinti, kaip akademiniai mainai leidžia siekti aukštojo mokslo tikslų bei keičia (tobulina) studijuojančiųjų elgseną, žinias, supratimą, požiūrius, vertybes ir įgūdžius.

Pristatytas Socrates/Erasmus programos dalyvių nuomonės tyrimas sudarė galimybę gauti grįžtamąjį ryšį iš studijų internacionalizaciją patyrusių akademinės bendruomenės narių. Antra vertus, panaudota tyrimo metodika gali būti pritaikyta tirti konkrečios akademi-

portant is assessment of qualitative changes determined by international activity and entirety of study programmes implemented by higher education covering structured and consistent theoretical and practical parameters from study results to material resources. Such assessment would reveal whether the systemic quality development of the overall higher education institution activity exists or not by adapting it to the needs of internationalisation, whether the study results correspond to the international dimension, whether competencies provided to graduates are adequate to the demands of international labour market and what the level of the following competencies are.

With reference to theoretical basics of higher education quality assessment and international exchange participants' experience revealed by empirical research, indicating whether particular characteristics of internationalised studies can or cannot be measured, other criteria of quality within internationalisation of higher education according to every higher education quality dimension can be formulated and distinguished into qualitative and quantitative indicators. The use of research studies reflecting internationalised study subjects' experience in assessment of the quality of internationalised studies would allow to collect and systematize strategic information, i. e., to identify reliably the quality and value of internationalised studies and plan correctional actions for imperfect areas.

CONCLUSIONS

International mobility of students, academic staff, knowledge and values has been a constituent of higher education for many centuries. However, significant growth of academic community international mobility has started since the recent decades; it has been encouraged by higher education stakeholders' interests, needs, economic benefit and social and higher education quality development motives. Increasing international mobility and internationalised studies open more opportunities and simultaneously form new needs. One of them is enrichment of students' education with international experience, development of intercultural competencies and other general skills.

Every European higher education institution is committed to train students to work in international context in order to satisfy business and societal needs; therefore analysis of value and quality of bilateral students' exchange becomes a topical issue. Research disclosing international academic mobility participants' experience, assessing academic and organizational level of internationalised studies and their impact on personal and professional development has an applied value and can contribute successfully to assessment and development of the quality of internationalisation. The basis of empirical data enables to systematize strategic information, guaranteeing possibilities

nės bendruomenės narių nuomonę, atskleidžiant jų poreikius, interesus ir pasitenkinimo lygį, nustatyti tarptautinės veiklos gaires, siekiant patenkinti tiek akademinės bendruomenės, tiek darbo rinkos, kuriai rengiami specialistai, studijų poreikius ir tokiu būdu didinti savo institucijos tarptautinį patrauklumą.

Susisteminius teorinius aukštojo mokslo kokybės vertinimo pagrindus bei tarptautinių mainų dalyvių patirtį atskleidžiančių taikomųjų tyrimų empirinius duomenis, vertinga formuluoti ir internacionalizuotų studijų kokybės vertinimo kriterijus bei rodiklius. Pastarieji atskleistų ne tik pavienių aukštosios mokyklos tarptautinės veiklos rezultatų kokybės lygį, bet leistų vertinti sisteminę visos aukštosios mokyklos tarptautinės veiklos rezultatų kokybės tobulinimą, kuris turėtų koncentruotis ties strategija ir struktūra, akademinė veikla, personalo kvalifikacijos tobulinimu, materialiniais ištekliais ir pan. Studijų internacionalizacija turi daug raiškos formų ir požymių. Jei jos nėra susijusios vienos su kitomis, studijų internacionalizacijos rezultatyvumas/kokybiškumas krenta, t. y. viena studijų internacionalizacijos veikla (pavyzdžiui, tarptautinis akademinės bendruomenės mobilumas) negali būti realizuojama izoliuotai nuo kitos (pavyzdžiui, tarptautinės dimensijos studijų programose diegimas nuo studijų rezultatų atitikimo tarptautinei dimensijai, absolventams pripažįstamų kompetencijų adekvatumo tarptautinės darbo rinkos poreikiams, aukštosios mokyklos tarptautinio atvirumo, pripažįstamų kvalifikacijų palyginamumo bei pan.).

to evaluate reasonably how academic exchange condition the pursuit of the aims higher education and change (improve) students' behaviour, knowledge, understanding, attitudes, values and skills.

The presented Socrates/Erasmus programme participants' opinion survey made it possible to get a feedback from academic community members with internationalised studies experience. On the other hand, the applied research methods can be applied in surveying a particular academic community members' opinion to reveal their needs, interests, level of satisfaction, to determine international activity guidelines in pursuit of satisfying academic community and labour market demands of studies and thus increase institution's international attractiveness.

It is worth formulating assessment criteria and indicators of internationalised study quality after having systematized theoretical basics of higher education quality and international exchange participants' experience which presents empirical data of applied research. The latter would present not only individual aspects of international activity of a higher education institution/level of results quality, but would enable to assess systemic development of overall international activity/quality of results of a higher education institution, which would have to focus on strategy and structure, academic activity, staff qualification, material resources and so on. Internationalisation of studies has a great variety of forms (characteristics) and if they are not related with each other, the outcome/quality rate of internationalised studies decreases, i.e. one of the activities of internationalisation of studies (for example international academic community mobility) cannot be implemented in isolation from others (for example, implementation of international dimension in curricula, i. e. their improvement by adapting conformity of study results to international dimension, adequacy of graduates' competencies to the demands of international labour market, by increasing higher education openness, comparability of provided qualifications).

LITERATŪRA / REFERENCES

- Adomaitienė R. (2002). Ekonomistų ir vadybininkų rengimo kokybės tyrimas // *Ekonomika*, 58, p. 7–18.
- Adomaitienė R., Ruževičius J. (2002). Visuotinės kokybės vadybos diegimo ypatumai Vakarų šalių universitetuose // *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*, 22, p. 7–21.
- Altbach Ph.G., Knight J. (2006). The Internationalization of Higher Education: Motivations and Realities. The NEA 2006 Almanac of Higher Education. Internetinis adresas: http://www.bc.edu/bc_org/avp/soe/cihe/pgs/pdf/Internationalization_2006.pdf. Puslapis aplankytas 2007 m. sausio 3 d.

- American Council on Education. (2001). ACE reports suggest a decline in US college and university international education despite public interest. Internetinis adresas: <http://www.acenet.edu/bookstore/pdf/2001-intl-report.pdf>. Puslapis aplankytas 2007 m. kovo 1 d.

- Arum S., Water J. (1992). The need for definition of international education in U.S. universities. In Klasek C., Carbondale I. L. (Eds.), *Bridges to the futures: Strategies for internationalizing higher education*. Association of International Education Administrators, p. 191–203.

- Beerkens H. J. J. G. (2004). Global and institutional embeddedness: Higher education consortia in Europe and Southeast Asia. *CHEPS*, p. 354. Internetinis adresas: <http://www.utwente.nl/cheps/documenten/thesisbeerkens.pdf>. Puslapis aplankytas 2007 m. sausio 5 d.
- Berlin Communiqué* (2003). Realising the European Higher Education Area, Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education. Internetinis adresas: <http://www.bologna-berlin2003.de/pdf/Communique1.pdf>. Puslapis aplankytas 2006 m. gegužės 15 d.
- Bergen Communiqué* (2005). The European Higher Education Area – Achieving the Goals. Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education. Internetinis adresas: http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/00-Main_doc/050520_Bergen_Communique.pdf. Puslapis aplankytas 2006 m. balandžio 20 d.
- Bhawuk D. P. S., Brislin R. (1992). The measurement of intercultural sensitivity using the concepts of individualism and collectivism // *International Journal of Intercultural Relations*, 16 (4), p. 413–436. Internetinis adresas: http://www.elsevier.com/wps/find/journaldescription.cws_home/535. Puslapis aplankytas 2007 m. kovo 12 d.
- Bohm A., Davis D., Meares D., Pearce D. (2002). The global student Mobility 2025 Report: Forecast of the Global Demand for International Education, IDP, Canberra, Australia. Internetinis adresas: http://www.idp.com/research/researchpublications/disp_researchform.asp?ID=14. Puslapis aplankytas 2007 m. kovo 2 d.
- Bologna declaration* (1999). Joint declaration of the European ministers of education. Internetinis adresas: http://www.bologna-berlin2003.de/pdf/bologna_declaration.pdf. Puslapis aplankytas 2006 m. balandžio 18 d.
- Campbell C., Rozsnyai C. (2002). *Quality Assurance and the Development of Course Programmes*. UNESCO Regional University Network on Governance and Management of Higher Education in South East Europe. Bucharest. Internetinis adresas: www.cepes.ro. Puslapis aplankytas 2006 m. birželio 10 d.
- Campbell C., Wende M. (2000). *International Initiatives and Trends in Quality Assurance for European Higher Education*. The European Network for Quality Assurance in Higher Education. Helsinki. Internetinis adresas: www.enqa.net. Puslapis aplankytas 2006 m. birželio 15 d.
- Cesevičiūtė I., Minkutė-Henrickson R. (2002). Studentų tarpkultūrinę komunikacinę kompetenciją plėtojančių universitetinių mokymosi aplinkų bruožai // *Socialiniai mokslai*, 4 (36), p. 48–56.
- Chalkley B. (1994). The quality era // *Journal of Geography in Higher Education*. New York: Routledge.
- Cheng Y. C. (2003). Quality assurance in education: internal, interface, and future // *Quality Assurance in Education*, 11(4), p. 202–213. Internetinis adresas: www.emeraldinsight.com. Puslapis aplankytas 2006 m. birželio 20 d.
- Clyne F., Rizvi F. (1998). Outcomes of Student Exchange. In Davis D., Olsen A. (Eds.), *Outcomes of International Education*. Sydney: IDP Education Australia, p. 35–49.
- Crawford L. E. D., Shutler P. (1999). Total quality management in education: problems and issues for the classroom teacher // *Journal of Studies in International Education*, 13(2), p. 67–73. Internetinis adresas: www.sagepub.com. Puslapis aplankytas 2006 m. balandžio 24 d.
- Daly A. J., Barker M. C. (2005). Australian and New Zealand University Students Participation in International Exchange Programs // *Journal of Studies in International Education*, 9(1), p. 26–41. Internetinis adresas: <http://www.eaie.org/pdf/conf2003/817.pdf>. Puslapis aplankytas 2006 m. balandžio 24 d.
- De Decker F. (2003). An Evaluation of the Impact of Internationalisation on the Higher Education Curricula (in Flanders) // *15th Annual conference of EAIE*, Vienna, Austria. Internetinis adresas: <http://www.eaie.nl/pdf/conf2003/817.pdf>. Puslapis aplankytas 2006 m. balandžio 25 d.
- Developing Joint Masters Programmes for Europe. (2004). Results of the EUA Joint Masters Project. March 2002 – January 2004: EUA. – 42 p. Internetinis adresas: http://www.eua.be/eua/jsp/en/upload/Joint_Masters_report.1087219975578.pdf. Puslapis aplankytas 2006 m. balandžio 26 d.
- Dienys V., Pukelis K., Žiliukas P. (2005). Institucinis mokslo ir studijų vertinimas: neišvengiamas modernios valstybės požymis ar dar viena biurokratinė užgaida Lietuvoje // *Aukštojo mokslo kokybė*, 2. Kaunas:VDU, p. 26–51.
- Fantini A. E., Arias-Galicia F., Guay D. (2000). *Globalisation and 21st Century competencies: Challenges for North American Higher Education* [Working Paper No. 11]. Consortium for North American Higher Education Collaboration. Internetinis adresas: http://wiche.edu/Pubs/cart_subj.asp?subj_id=6. Puslapis aplankytas 2007 m. kovo 17 d.
- Fielden J. (2006). Internationalisation and Leadership – what are the issues? // *The Leadership and Development Challenges of Globalisation and Internationalisation*. Leadership Summit 2006. Leadership Foundation for Higher Education, p. 3–9. Internetinis adresas: <https://www.lfhe.ac.uk/publications/leadershipsummit2006.pdf>. Puslapis aplankytas 2007 m. vasario 1 d.
- Frew C. (2006). An International Educational Literacy: Students, Academics and the State // *Journal of University Teaching and Learning Practice*, 3 (1), p. 24–33. Internetinis adresas: <http://jutlp.uow.edu.au/>. Puslapis aplankytas 2007 m. vasario 3 d.
- General Agreement on Trade in Services* (1995). Internetinis adresas: http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/legal_e.htm#services. Puslapis aplankytas 2007 m. vasario 5 d.
- Graz declaration of the European University Association* (2003). Leuven. Internetinis adresas: http://www.aic.lv/ace/ace_disk/Bologna/maindoc/Graz%20Decl.pdf. Puslapis aplankytas 2004 m. spalio 4 d.
- Greenholtz J. (2000). Assessing Cross-cultural Competence in Transnational Education: The Intercultural Development Inventory // *Higher Education in Europe*, 25(3), p. 411–416. Internetinis adresas: <http://www.tandf.co.uk/journals/carfax/03797724.html>. Puslapis aplankytas 2007 m. kovo 7 d.
- Hauston D. (2007). TQM and Higher Education: A Critical Systems Perspective on Fitness for Purpose // *Quality in Higher Education*, 13(1), p. 3–17. Internetinis adresas: <http://www.informaworld.com/>. Puslapis aplankytas 2007 m. gegužės 29 d.
- Helms M. M., Williams A. B., Nixon J. C. (2001). TQM principles and their relevance to higher education: the question of tenure and post-tenure review // *Journal of Studies in International Education*, 15(7), p. 322–331. Internetinis adresas: www.sagepub.com. Puslapis aplankytas 2006 m. balandžio 30 d.
- Heyward M. (2002). From International to Intercultural: Redefining the International School for a Globalized World // *Journal of Research in International Education*, 1(1), p. 9–32. Internetinis

adresas: <http://jri.sagepub.com/>. Puslapis aplankytas 2006 m. gegužės 3 d.

Ho S. K., Wearn K. (1996). A higher education TQM excellence model: HETQMEX // *Quality Assurance in Education*, 4(2), p. 35–42. Internetinis adresas: www.emeraldinsight.com. Puslapis aplankytas 2006 m. gegužės 5 d.

Internationalisation of Higher Education (2004). Policy Brief. Organisation for Economic Co-operation and Development, p. 8. Internetinis adresas: <http://www.oecd.org/dataoecd/33/60/33734276.pdf>. Puslapis aplankytas 2007 m. sausio 11 d.

Juknytė-Petreikienė I., Lekavičienė D. (2005). Assessment of Colleges' Activity Quality: the Bologna Process Dimensions // *Inžinerinė ekonomika*, 3(43), p. 22–29.

Juodaitytė A. (2004). Studijų kokybė aukštojoje mokykloje: valdymo filosofija ir prakseologija // *Aukštojo mokslo kokybė*, 1. Kaunas:VDU, p. 12–25.

Kardelis K., Mičiulienė R. (2000). Lietuvos akademinės bendruomenės profesinės veiklos ir normų kaita tarptautinių ryšių kontekste // *Socialiniai mokslai*, 4(25), p. 72–83.

Kriščiūnas K., Daugėlienė R. (2001). Aukštojo mokslo kokybė: globalinis požiūris ir kriterijai // *Kokybės vadyba - konkurencingo verslo pamatas*, p. 99–105.

Knight J. (2006a). IAU 2005 Internationalization Survey. Preliminary Findings Report. IAU, p. 24. Internetinis adresas: http://www.unesco.org/iau/internationalization/i_survey2.html. Puslapis aplankytas 2006 m. gegužės 7 d.

Knight J. (2004a). Internationalization remodeled: definition, approaches, and rationales // *Journal of Studies in International Education*, 8(1), p. 5–31. Internetinis adresas: www.sagepub.com. Puslapis aplankytas 2006 m. sausio 15 d.

Knight J. (2006b). Higher Education Crossing Borders: A Guide to the Implications of the General Agreement on Trade in Services (GATS) for Cross-border Education. COL/UNESCO, p. 76. Internetinis adresas: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001473/147363e.pdf>. Puslapis aplankytas 2007 m. sausio 15 d.

Knight J. (2004b). New Rationales Driving Internationalization // *International Higher Education*, p. 2. Internetinis adresas: http://www.bc.edu/bc_org/avp/soe/cihe/newsletter/News34/text002.htm. Puslapis aplankytas 2007 m. sausio 18 d.

Kwan P. Y. K. (1996). Application of total quality management in education: retrospect and prospect // *Journal of Studies in International Education*, 10(5), p. 25–35. Internetinis adresas: www.sagepub.com. Puslapis aplankytas 2006 m. sausio 19 d.

Lagrosen S., Seyyed-Hashemi R., Leitner M. (2004). Examination of the dimensions of quality in higher education // *Quality Assurance in Education*, 12(2), p. 61–69. Internetinis adresas: www.emeraldinsight.com. Puslapis aplankytas 2006 m. sausio 21 d.

Laužackas R. (2005). *Profesinio rengimo metodologija*. Kaunas: VDU, 331 p.

Lourtie P. (2001). Furthering the Bologna Process. Report to the Ministers of Education of the Signatory Countries. Prague. Internetinis adresas: <http://europe.eu.int/comm>. Puslapis aplankytas 2006 m. sausio 23 d.

LR Aukštojo mokslo įstatymas. (2000-03-21 Nr. ISAK VIII-1586). Internetinis adresas: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska>. Puslapis aplankytas 2007 m. gegužės 30 d.

Mayring Ph. (2000). Qualitative Content Analysis [28 paragraph]. Forum Qualitative Sozialforschung /Forum: Qualitative Social Research [On-line Journal], 1(2). Internetinis adresas: <http://www.qualitative-research.net/fqs-texte/2-00/2-00mayring-e.htm>. Puslapis aplankytas 2006 m. vasario 27 d.

Mokomoji knyga išorinio kokybės vertinimo ekspertams (2005). Profesinio mokymo metodikos centras, Vilnius.

Menon M. E. (2003). Views of Teaching-focused and Research-focused Academics on the Mission of Higher Education // *Quality in Higher Education*, 9(1), p. 39–54. Internetinis adresas: www.ingentaconnect.com. Puslapis aplankytas 2006 m. balandžio 29 d.

Message from the Salamanca Convention of the European higher education institutions. Shaping the European higher education area. (2001). Internetinis adresas: http://www.bologna-berlin2003.de/pdf/salamanca_convention.pdf. Puslapis aplankytas 2004 m. spalio 4 d.

Pukelis K., Pileičikienė N. Studijų kokybė: studijų rezultatų paradigma // *Aukštojo mokslo kokybė*, 2. Kaunas:VDU, p. 96–107.

Radzevičienė A. (2004). Studijų užsienyje įtaka studentų tarpkultūrinės kompetencijos ugdymui // *Verslas, vadyba ir studijos'2003. Mokslo darbai*, p. 62–67.

Roffe I. M. (1998) Conceptual problems of continuous quality improvement and innovation in higher education // *Quality Assurance in Education*, 6(2), p. 74–82. Internetinis adresas: www.emeraldinsight.com. Puslapis aplankytas 2006 m. kovo 2 d.

Rosenjack Burchum J. L. (2002). Cultural Competence: An Evolutionary Perspective // *Nursing forum*, 37(4), p. 5–15. Internetinis adresas: <http://www.blackwellpublishing.com/journal.asp?ref=0029-6473>. Puslapis aplankytas 2007 m. kovo 30 d.

Savickienė I., Pukelis K. (2004). Institucinis studijų kokybės vertinimas: dimensijos, kriterijai ir rodikliai // *Aukštojo mokslo kokybė*, 1. Kaunas: VDU, p. 26–37.

Soderqvist M. (2002). Internationalization and its management at higher-education institutions: Applying conceptual, content and discourse analysis. - Helsinki, Finland: Helsinki School of Economics.

Sorbonne Joint Declaration (1998). Joint declaration on harmonisation of the architecture of the European higher education system, Paris, the Sorbonne. Internetinis adresas: http://www.bologna-berlin2003.de/pdf/Sorbonne_declaration.pdf. Puslapis aplankytas 2004 m. spalio 4 d.

Student Goeteborg declaration. (2001). Internetinis adresas: <http://europe.eu.int/comm>. Puslapis aplankytas 2004 m. spalio 6 d.

Šapranis G., Merkys G. (2000). Kokybinių ir kiekybinių metodų derinimas mokyklinės vadybos diagnostikoje: hipotezė ir pirmieji rezultatai // *Socialiniai mokslai*, 2(23), p. 43–55.

Šiugždienė E. (2001). Total Quality Management and a university: how two concepts could match // *Inžinerinė ekonomika*, 4(24), p. 65–73.

The Glion Declaration: The University at the Millennium, The Glion Colloquium (1998). Internetinis adresas: <http://www.weberfamily.ch/glion/default.asp>. Puslapis aplankytas 2004 m. spalio 6 d.

The Glion Declaration II: The Governance of Universities. (2000). AGB, Occasional Paper No. 46. Internetinis adresas: <http://www.glion.org/GlionIIdeclarationAGB46.pdf>. Puslapis aplankytas 2004 m. spalio 6 d.

- Towards the European Higher Education Area* (2001). Prague. Internetinis adresas: http://www.bologna-berlin2003.de/pdf/Prague_communicuTheta.pdf. Puslapis aplankytas 2004 m. spalio 6 d.
- Vanagas P. (2004). *Visuotinės kokybės vadyba*. Kaunas: Technologija, 427 p.
- Van Hoof H. B., Verbeeten M. J. (2005) Wine is for drinking, water is for washing: students opinions about international exchange programs // *Journal of Studies in International Education*, 9(1), p. 42–61. Internetinis adresas: www.sagepub.com. Puslapis aplankytas 2006 m. vasario 27 d.
- Vengris S. (1998). Studijų kokybės vertinimo sistemos perspektyvos // *Aukštojo mokslo sistemos ir didaktika*. Konferencijos pranešimų medžiaga. KTU, p. 13–15.
- Webb M.S., Mayer K. R., Pioche V., Allen L.C. (1999). Internationalisation of American Business Education // *Management International Review*. 34(4), p. 379–397. Internetinis adresas: <http://www.bwl.uni-kiel.de/mir/>. Puslapis aplankytas 2007 m. balandžio 30 d.
- Weller L.D. (1996). Return on quality: a new factor in assessing quality efforts // *Journal of Studies in International Education*, 10(1), p. 30–40. Internetinis adresas: www.sagepub.com. Puslapis aplankytas 2006 m. vasario 28 d.
- Wende M. (1997). Missing links: The relationship between national policies for internationalisation and those for higher education in General. In Kalvermark T., Van der Wende M. (Eds.) *National policies for the internationalization of higher education in Europe*. Stockholm: Hogskoleverket Studies, National Agency for Higher Education, p. 10–31.
- Wende M. (1999). Quality Assurance of Internationalisation and Internationalisation of Quality Assurance // *Quality and Internationalisation in Higher Education*, OECD, p. 225–240. Internetinis adresas: www.oecd.org. Puslapis aplankytas 2004 m. lapkričio 6 d.
- Wiers-Jenssen J. (2002). Norwegian Students Abroad – Experiences of Students from Europe's Northern Boundary // *16th Australian International Education Conference – New times, New Approaches*. Hobart, Tasmania. Internetinis adresas: http://www.idp.com/16aiecpapers/program/wednesday/issues9/Wiers-Jenssen_p.pdf. Puslapis aplankytas 2007 m. balandžio 30 d.
- Woodhouse D. (1999). Quality and Quality Assurance // *Quality and internationalisation in Higher Education*, OECD, p. 29–44. Internetinis adresas: www.oecd.org. Puslapis aplankytas 2004 m. lapkričio 6 d.
- Žekevičienė A. (2003). Total quality management at university // *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*, 28, p. 237–253.
- Žydžiūnaitė V. (2005a). *Faktorinė analizė*. KTU, Edukologijos institutas, (rankraštis).
- Žydžiūnaitė V. (2005b). *Komandinio darbo kompetencijos ir jų tyrimo metodologija. Slaugytojų veiklos požiūriu*. Kaunas: KTU, 399 p.

Delivered 2006 June
įteikta 2007 m. birželio mėn.

INGA JUKNYTĖ-PETREIKIENĖ

Socialinių mokslų kolegijos Vilniaus filialo vadovė
Mokslinių interesų kryptys: aukštojo mokslo kokybės vadyba.

INGA JUKNYTĖ-PETREIKIENĖ

Head of College of Social Sciences for Vilnius Department
Research interests: quality of higher education management.

Socialinių mokslų kolegija
Vilniaus filialas

College of Social Sciences
Vilnius Department

Ulonų g. 5, LT–08240 Vilnius, Lithuania
ingajp@klsmk.lt

KĘSTUTIS PUKELIS

Vytauto Didžiojo universiteto Studijų kokybės centro vadovas
Socialinių mokslų fakulteto dekanas
Mokslinių interesų kryptys: studijų kokybė,
karjeros projektavimas, mokytojų rengimas ir šeimotyra.

KĘSTUTIS PUKELIS

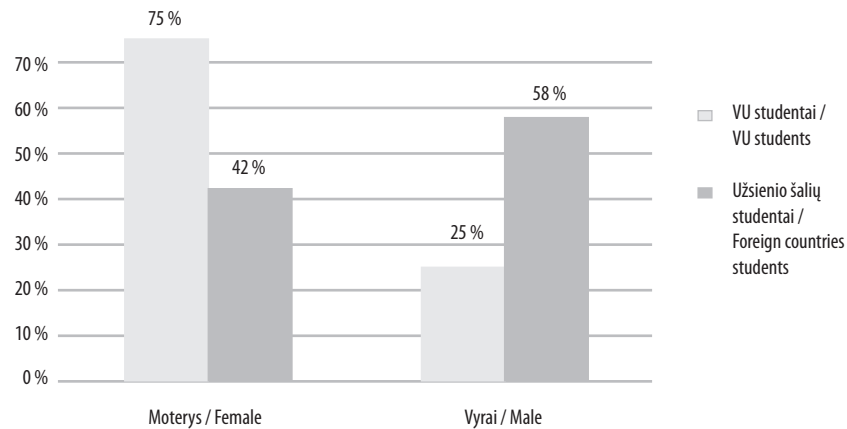
Head of Centre for Quality of Studies at Vytautas Magnus University
Dean of Social Sciences Faculty at Vytautas Magnus University
Research interests: quality of studies, career designing, teacher education and familistic.

Vytauto Didžiojo universitetas
Studijų kokybės centras

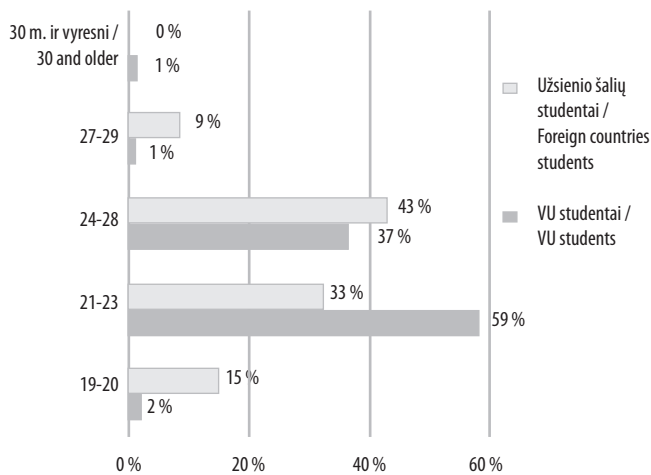
Vytautas Magnus University
Centre for Quality of Studies

Daukanto 27, LT–44249 Kaunas, Lithuania
k.pukelis@smf.vdu.lt

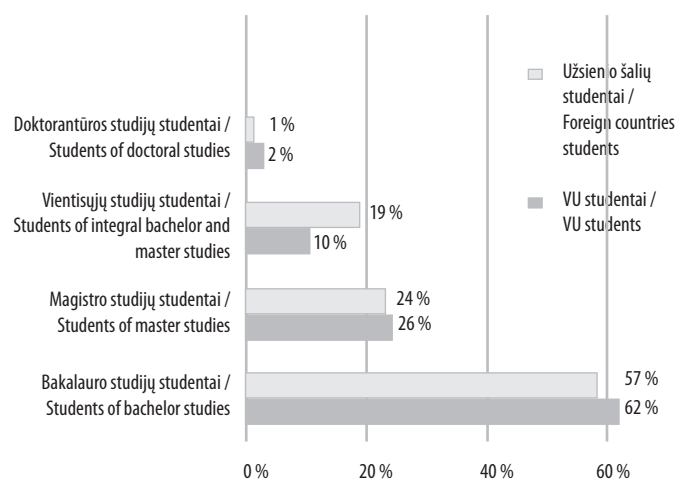
1 priedas. TYRIMO RESPONDENTŲ CHARAKTERISTIKOS Appendix 1. CHARACTERISTICS OF THE RESPONDENTS

1 pav. Tyrimo respondentų pasiskirstymas pagal lytį
Fig. 1. Distribution of the research sample by gender

2 pav. Tyrimo respondentų – VU ir užsienio studentų pasiskirstymas pagal amžiaus grupes
Fig. 2. Distribution of the research sample by age groups

3 pav. Tyrimo respondentų – VU ir užsienio studentų pasiskirstymas pagal akademinį statusą tyrimo atlikimo metu
Fig. 3. Distribution of the research respondents by their academic status at the period of Erasmus exchange

2 priedas. ATSAKYMŲ BLOKO Į KLAUSIMĄ „KOKIOS SVARBIAUSIOS PRIEŽASTYS TURĖTŲ SKATINTI AUKŠTĄJĄ MOKYKLĄ INTERNACIONALIZUOTI SAVO STUDIJAS?“ FAKTORINĖ ANALIZĖ

Appendix 2. FACTOR ANALYSIS OF BLOC OF RESPONSES TO THE QUESTION „WHAT REASONS IN YOUR OPINION SHOULD STIMULATE AN INSTITUTION OF HIGHER EDUCATION TO INTERNATIONALISE ITS STUDIES?“

VEIKSNIO PAVADINIMAS IR TEIGINIŲ FORMULUOTĖS / TITLE OF A FACTOR AND FORMULATION OF STATEMENTS		FAKTORIŲ SUDARANTYS SVORIAI (LN) / WEIGHTS COMPOSING A FACTOR (LN)
SISTEMINIS KOKYBĖS TOBULINIMAS / SYSTEMIC DEVELOPMENT OF QUALITY		
F1	Siekis tobulinti visos aukštosios mokyklos veiklos kokybę, internacionalizacijos poreikiams adaptuojant organizacinę struktūrą, studijų planavimą ir įgyvendinimą, materialiuosius išteklius, personalo kvalifikacijos tobulinimą ir pan. / Aim to improve the quality of activities of the whole institution of higher education by adapting the organisational structure, planning and realisation of studies, material resources, professional development of the staff, etc. to the needs of internationalisation	0,844
F2	Siekis sėkmingos absolventų integracijos į nacionalinę/tarptautinę darbo rinką / Aim of successful integration of graduates into national/international labour market	0,769
F3	Siekis tobulinti studijų turinio (programų, atskirų dalykų ir pan.) ir studijų proceso (studijų metodu, formų ir pan.) kokybę / Aim to improve the quality of the curriculum of the studies (content, individual disciplines, etc.) and the quality of the process of studies (teaching/learning methods, forms, etc.)	0,600